

Год. VI.
God.ДУБРОВНИК, 15. јануара 1907.
DUBROVNIK, januaraБр. 1
Br.

Пригодом промјене соларне године Уредник „Срђа“ свим, и новим Пријатељима, Сарадницима, Предбројницима и Читаоцима листа нај срдачније честита младо љето и жели им сваку срећу. Једнако срдачно им честита „Срђем“ и одбор листа.

Prigodom promjene solarne godine Urednik „Srđa“ svim, i novim Prijateljima, Saradnicima, Predbrojnicima i Čitaocima lista naj srdachnije čestita mlado ljeto i želi im svaku sreću. Jednako srdačno im čestita „Srđem“ i odbor lista.

ДЕНЕВРИЈА.

Пиларска приповијест

пок. Мата Водопића.

(nastavak)

Уредио Дум Vice Medini. Ћилипи.

XV.

Polovicu listopada prevalilo je, večer produljila i zahladila. U svojoj sobi sjedio je Orsat na malome divaniću. Pred njim je trpezica s veljačkim svijetnjakom od žutoga mjeda su četiri nosca. Kroz dva nosca gorio je svijetli uljeni plamen. Naslonjen lijevim laktom na trpezicu podnimao je dlanom čelo, a desnom premetao je liste odeblje knjige u rukopisu. Bijaše to zbirka starinskih povjesnijeh spomena, raznijeh još nikad neštampanijeh pjesama dubrovačkih pjesnika koji življahu

šesnaestoga i sedamnaestoga vijeka. Kad kad izdigao bi glavu da osluhne ide li kogod k njemu, pak ne čuvši nikakva bahata, potakao bi u besposlici plamen na noscima, te opeta dolje glavu i da se premeće po knjizi. Sve ovo pokazivalo je da ona knjiga ne bijaše mu ozbiljna zabava; i ako je oči na nju sklanjao, pamet bijaše inugdje. I prem je tako bilo. Orsat, koga baba Klara bješe obavijestila o svemu što bijaše radi njega oposlovala, čekao je Pera Đoku, a mislio je o predmetu koji se s njime skopčavao.

Pô ure noći prošlo je, majka otišla u Anice Bučice, a još nema maloga lera. Blizu da izgubi svoju nadu za ono večer, ustane i uze šetati po sobi, kad mu se učini kô da je neko kucalom krenuo u vrata. Stane, osluhne bolje, i čuje da neko slazi niza stepenice, pa nakon trëna bahat nogû po dvoraniei, koji se približi k vratima sobe. Otvore se dveri, i baba Klara promakne glavom govoreći: „Došô je!“

— Nek uljeze! odjavi Orsat i preuzme prijašnje mjesto na divaniću. Pero mali stupi unutra, a baba Klara pritegne vrata i ostavi ih samijeh.

— Pero po siromašku, ali čišćahno odjeven. s kapom u ruci, ne malo smeten cjeć ovoga neobičnoga sastanka, pristupi kô vještak trpezici i pozdravivši Orsata, doda:

— Rekla mi je baba Klara da ste me nešto iskali; evo me ovdî, što ste mi htjeli zapovidjet?

Orsat mu pokaže stolac, pak: Primakni ga bliže mene, sjedi, da se malahno porazgovaramo.

— Prostite, gosparu, hvala vam, mogu stati i na nogama.

— Znam da možeš, ali učini kako ti govorim, primakni i sjedi. O ô... tako dobro! Nû... čini mi se, od kad te nijesam vidio, da si se protegô; više neka te ne zovu Pero mali, nego Pero veliki. A jesi li dobro, zdravo?

— Gosparu moj, zla trava brzo raste, govoru naše žene u Pilam. A s pomoći Božijom dobro sam. Nu ja... to je baš lakardija. Recite vi meni, kako ste vi? Bili ste teško oboljeli, pak svašta se onda govorilo; ali opet, Bogu hvala, vidim vas ne naj gorijem, i ufam da ste već ozdravili.

— Pero moj, do potpuna zdravlja hoće se još dosta, ali s pomoći Božijom idem svaki dan na bolje.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Drago mi je u srcu, er vjerujte mi, puno i puno sam vas žalio čujući kako ste o dlaci stajali.

— I baš si me žalio? doda Orsat s nekijem zadovoljnjem posmjehom.

— Jesam, Bog zna! odjavi Pero sa svom iskrenosti lera dubrovačkoga, jesam, a za što bih vam lagô? Vi ste mi đegod dobra učinili, a ko mi dobra učini, ja ga ćutim i ne zaboravljam lasno.

— Sve dobro zbija se u to, što sam ti kadgod ćinio da dobiješ evancigu. Velika stvar!

— Pa cijenite malo ćinit siromahu da dobije evancigu? Hee, moj gosparu . . .

— Da o temu ne govorimo veće, presijeće Orsat. Hômo na ono za što sam te večeraske k meni dobavio. Pripovidjećeš mi pravo što te budem pitat, i što gôd budeš znô, kako gôd to bilo, nemoj mi potajati.

— Gosparu, što uznat budem, a uzmože se, evo me!

— Ti poznaš one dvije sestre u Pilam, Marijanu i Jelu Marinovu?

— Bože moj, kako karantan!

— Stoju li okućene blizu tebe?

— S jedne strane puta vrata su moga pridkuća, a s druge vrata njihova vrta: jedna prama drugijem.

— Budući tako u susjedstvu, otić' ćeš đegodi i do njih, to ne?

— Malo koji dan što ne podem.

— Kad je tako, ti ćeš znati i kako živu, i s kijem opće, dolazi li k njima ćeljadi, i kakve?

Pero izdigne glavu i onijem svojijem crnijem očima usadi u Orsata pogled, koji mu je sam misao izgovarao a da riječi i ne prilaga. Sjeti se Orsat, i onćas doda:

— Ne pitam te, sinko, za nikakvo zlo, no paćek za dobru svrhu. Poustrpi se, znaćeš.

Pero ne sklanjajući oći i otvorena lica:

— Gosparu Orsate, non faremo niente!¹ Zasjekli ste u duboko. Vi velite, da me ne pitate za zlu svrhu, ja vam vje-

¹ Nećemo učinit ništa.

rujem, ali dok ne uznatbudem, koja je to svrha, Pero mali i ova trpezica — i kuene po njoj — sve jedno!

Orsat se zagleda u one vatrene oči i ono otvoreno lice našega Pera, i pomnjeći na one dvije riječi proste ali ozbiljne, kojijem mu izjavi svoju, udilj pozna da pod haljinom lera kucuka tako srce, da pri nevolji mogao bi mu se pouzdati, česa radi priuze tiho:

— Dobro, nu pazi da kad ti povijem svrhu, ne budem ja zaludu povidio.

— Ako bude na korist mojijeh susjeda, nećete.

— Slušaj dake! Čuo sam od prije sveder hvaliti one dvije sirote, da su skladne, mirne, da živukaju na svojoj radnji po siromašku ali časno, tako da im se nije mogô ni trunak nametnut. O Marijani nada sve čuo sam pripovijedati, da se je odrekla udadbe jedino da joj ne bi sestra onda nedorasla ostala po kakvoj nezgodi na sred puta. Obaznô sam za bezobraznoga Marka Turka i kako svijesno znala se je sačuvati od njegovijeh pogrda. Sve ovo zajedno budilo je u meni neku éutnju, koja me je pritezala k ovijem sirotam i priteže me nepristano da ih do nevolje pomažem. Za što, ne znam. Sada pak od kad sam neštô bolji, obaznô sam da neki gospodićić traška oko njihove kuće, da je nekako doprô uvući se, i da se je pristrô k Jeli, tobož kô da će se vjerit za nju, a ona, ludnica, da je otišla sasvijem za njim. Žô mi je u duši sirotu, er znam gospodićića, pak se bojim štete i sramote, buduć da oni niti će je, niti je može uzeti. Mislim dake da se Jele nalazi u nekome pogibnomu škripu iz koga bi je želio izbaviti, ako bih mogô. Ali ne znajući do svrhe, kako uprav posô prolazi i je li baš istina što se pripovijeda, nastojô sam da dobavim tebe, da bi mi kazô ono što bi znô o ovoj neprilici. Eto ti, sinko, moje zamjere, a sada prosudi, pak ako štogod znaš, pouzdano možeš mi javiti, er što ovdî budeš govorio, ne će znati ini, razmi mene tebe i Boga; budi uvjeren!

Pero ne bijaše digo oka s Orsata, dok ovaj govoraše, i rekao bi da mu je teglio svaku riječ, zamijerao svaku erticu na licu, sakupljao mu svaki odihaj, nek bi se bolje uvjerio o misli Orsatovoj. Kad prestane Orsat, Pero skloni glavu, odahne iz duboka, pak izdižući ruku:

— Za nesreću istina je sve! Ma se bojim da smo docna.

— Kako Pero? Što govoriš za Boga? Kako docna? reče Orsat s naglosti što žalosno, što prepadeno.

— Tako... docna! priglavi Pero malo uzrujano, premetne kapom dva tri put iz ruke u ruku, pak nastavi: Vaše dobro sree poznam, o poštenju ni naj manje ne sumnjim. Počujte me dake! Ti gospodičić, koga ste pomenuli, još ljetos bijaše udrio u velike spase¹ po Đenevriji, ter stanuo zametati parangô² oko kuće mojijeh susjeda. Ja, koji ih ćutim kako moje sestre, domislio sam se ončas za što, te da mu zaputim parangô, jedno večer poplašio sam ga, i dobro. Zaludu. Propusti koji dan, pa opeta; i da vam ne duljim, uvali se u kuću, prvo šaljući po djevojci da mu šiju košulje i druge stvari, pak dolazeći on sam, kô da vidi je li mu po volji kraj fatigâ, i što ti znam. Jednom ti preko praga kutnjega, pusti gospodičić pričini se u prijatelja, koji, ne ću da rečem svako večer, ali malo fala,³ dolazio je u pohode. To u Đenevriji nije se moglo sakriti: postane šaptanje, pak i mrmošanje. Ja sam Marijani doušivô ončas s početka što i kako se o temu govori, a ona vazda meni da nema zla nikakva. Čudio sam se, er ona nije luda, pa je veliku pomnju imala od sestre; ali valja rijet, da obadvojica bijahu je oli zaslijepili oli zamadijali,⁴ er dopriješe do tega da, bi li Marijana izišla za kojigod posô, oni vrag bi od nekuda proklicô, pak k Jeli. Gosparu moj — nastavi razaljen Pero — ima blizu mjesec da Jele malo na dvor izlazi, a čuo sam naše ženice u Pilam o nečemu šaptati se, što ako bude istina, jaoh po Jelu!... pak, preuzimljući svoju lersku ćud, zaglavi regbi u šali: Znete li kako veli kanconeta?⁵

Istom ruža procaptila
Svakome je draga mila,
A kad pride, ko da haje?
Svak joj veli: hlapača je!

¹ Od talij. *spasso* — šetnja.

² Parangô -- oruđe ribarsko, sačinjeno od jedne duge uzice i mnogo udica na njoj s kraja na kraj povezanih. Op. pisca.

³ Od talij.: *poco falla* — malo manjka.

⁴ Zamadijat — začarati.

⁵ Pjesmica.

tako će se i njoj dogoditi, i eto za što sam reko: bojim se da smo doena!

Nepovoljnu Perovu povijest slušao je Orsat podvitijeh rukû, uzmetnut na svome divaniću. Kad jê dovrši ne makne životom, bijaše ganut. Stoga da bi potajao svoja čuvstva i dok bi se savladao zapre očima u nebo od sobe, kô da nešto mišljaše. U malo trenâ predobije onaj prvi mah razalenja i otišnuvši se od naslona ponovi dva zadnja stiha Perove pjesmice, tobož kao da je o njoj mislio, i doda sam sobom:

Hlapača je... pa što za to?

Iz kala se vadi zlato...

pak jačijem glasom: Ako ne će niko, hajaću ja!

— I ja s vama! izusti se Pero kao nehotice.

Sagleda ga Orsat od glave do pete, pak:

— Što ćeš ti?

— Pomoći vam hajati.

— Kako?

— Lijepo.

— Hm, ne razumijem te, sinko!

— Ne razumijete me? Nijeste li rekli da ćete vi hajati za nju?

— Jesam, a pak?

— Kad ćete hajati, to u momu libru hoće rijeti da ćete nešto učiniti, a kad budete činiti mogu vam i ja pripomoći.

Orsat, sve to veće prisovjen Perovom otvorenosti, što šaljivo što zadovoljno odjavi: Dobro; no prije neg te uzmem za pomoćnika, reci mi čemu si vrijedan i dokle bih mogô da se pouzdam u te?

Pero, pritakajući kažiprst desne ruke na svoje grudi s oduševljenjem:

— To ja, lero dubrovački, čemu sam vrijedan i koliko pouzdan?! He, gospodar Orsate, prostite mi, vi ne poznate što može jedan pravi lero, kad se stavi. Kušajte me. U toliko znajte da sam ja do danas učinio mnogo za moje tužne susjede. Marijanu čuvam od noćnijeh napadaja Marka Turka; za to ušao sam u trag njegovu skitanju, znam de mu je pećina, kad i kako u nju se uvlači i kad je u njoj. Za Jelu učinio sam što sam mogô, kako sam vam pripovidio; suviše, jeda bi odbio od kuće onoga gospodičića, dva tri put zatjerô sam ga kamenjem,

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

i jednu noć da nije letom zamahnuo za kantun¹ od kuće Jele Grbuljićinke, bio bih ga nakolečio po sedam zakona. Poslije već nijesam smio, er sam obazno da nosi sa sobom dvije špagarice,² pak . . . stoj Pero daleko, da ti ne išteti mješinu. Sreća moja da je pala tãra³ na Turka, kako za onega koji se ondi često proskićuje; na me niko ni posumnji, ostah za međom i mogô sam jednako paziti što se događa. Evo što sam radio, a da me nije niko vladô.

— Dà, Pero moj, znô sam da si valjan i za to sam htio s tobom da se razgovorim. Večeraske obaznô sam što sam želio, i k tomu poznô sam te da si srčan, i da uprav ćutiš tvoje susjede. Ura je noći zvonila, dake za sada dosta. Hajde doma, i dok ti poručim opeta, pazi, Pero, što uzmožeš bolje na susjede, i nastoj da obaznaš sve što bi se moglo doticati Jelina posla. Ja ću paka s moje strane snovati, kako da se prekine i uduši ova nepristojna igra, i ona jadnica sahrani.

To rekavši ustane, otvori vrata od sobe, i zapita :

— Jesi li tamo, Klara ?

— Evo me, gosparu moj ! Bili ste sašli u nekakve dubine, pa mi se i zadrijemalo čekajući mânjka.

— Hvala Bogu, eto ti ga, posvijetli mu, dok sade na vrata. Ma daj mu štogod prije, znaš !

— To je moj posô.

Pero ishodeći : — Gosparu, dobra noć ! Drago mi je da sam vam malo udio⁴ večeras. Drugi put bolje ću, ufam :

Od jednog udara
Dub se ne obara ;
Udri dvaš
Tad je naš !

Dobra noć !

— Vraguliću, sved imaš po koju u špagu. Dobra ti noć ! — odvrati Orsat smijući se.

A baba Klara sa svijećom u ruci i uskošena :

— Hodi jadan sinko, ostavi verse za doma ! . . . Ooh, ma veće, veće ! Ognj trompo rompe grompo,⁵ govori u mene gospar.

¹ Nuglo — talij. : *cantone*.

² Puška mala, koja se može metnut u džep.

³ Ćinit „pasti taru“ na koga, znači okriviti koga.

⁴ „Udjesti komu“ znači : poći po volji komu.

⁵ Pokvarena talijanska izreka : „ogni troppo rompe il groppo“, što bi ovdje odgovaralo našoj : dobro je posvirat pa i za pàs zadjesti“. Op. ured.

ИСТОРИЈА ЈЕДНЕ КОМУНЕ.

(Из успомена старога ђака).

И. Н. Потапенко.

I.

Вештина првога кројача, или тајанствени гајтани.

Са Феђом Будкевичем био сам одавна пријатељ, — тешко је чак рећи од када. Обојица смо се родили у истоме месту, те мора да смо се упознали још у доба из којег не остају јасна сећања, за тим смо били заједно у школи, и на-посљетку смо се нашли у једној истој скамији — у уни-верситету.

Мене је он звао Сатом, а ја њега Веђом, и дошавши у велику, непознату варош, ми смо се природно држали један другога, инстинктивно осећајући, да нам је заједнички лакше борити се за опстанак... А и ваљало нам је издржати не лаку борбу. Моји већ давно беху оставили овај свет, и ја сам у школи већ уживао државну помоћ за особито успешно напредовање, али пошавши самосталним путем жи-вота, нађох се наједанпут без игде икакве потпоре. Да не би вазда причао, рећи ћу, да сам у универзитетску варош дошао са четири рубље у џепу, и да је цела моја будућност за онај мах налазила израза у та четири прљава жута листића хартије.

Отац Феђе Будкевича беше жив, али му се некако баш у то време десила нека недаћа, о којој нисам могао дознати ништа поуздано. Он је био нешто у економском одсеку бол-нице у месту нашега рођења, па су му, биће, рачуни били неисправни. Али је Феђа о томе ћутао као заливен. Мора да га је било стид.

Он од куће није ништа добивао, и био је, као и ја оста-вљен самом себи. Тако ти се ми уселимо у малену собицу, у

коју је кроза све пукотине пирило, дувари јој беху огрезнули у влази, а поврх свега још је била и мрачна. Ма да нам је кирија била веома незнатна, — обојица смо, чини ми се, плаћали свега седам рубаља месечно — опет смо зато увек на-тезали са плаћањем те смо тако са газдарицом вечито имали речи, тако да је то понекад изгледало као неко мољакање, а понекад више личило на грдњу. И газдарица је била сирота као и ми, те је дакле њена жеља: да се курталише таквих кирајџија, била савршено појмљива.

Чим смо се хранили? На ово питање одговорити није никако могуће. Кад данас погледаш на прошлост — са гле-дишта доста доброг стана и свакодневно сигурнога доручка и ручка, — онда ти се чини, да је оно доба било гатка, сан, производ маште. Човек не може себи да представи, да би двојица младих, здравих људи, који, разуме се, владају звер-ским апетитом, могли живети, задовољавајући се, по читаву недељу дана, са два пара кобасица од по пет копејака,* које се зову сарделке, а граде се, Бог ће знати од чега, и зачињају страховитом количином биберера, само да се не би могло раз-знати од чега су, — и са читавим кофама танка чаја, који се липа само зато, да би желудац задржао облик који треба да има.

Међутим ми смо тако живели месецима, никада не гу-бећи наду на лепше дане. Јели смо кобасицу од пет копе-јака, делећи је при томе обазриво на такве делове, да нам што дуже траје и тешећи се мишљу, да ће морати доћи време, када ћемо јести сочне, дебеле бифтеке. Спавали смо на даскама, које су покривене биле подераним поњавама, тако да је ветар са свију страна пирио, а са плафона нас је росила влага, али смо живели у уверењу, да ћемо се кад-тад дочепати топлих станова и меких постеља. И ево где до-ђосмо и до једнога и до другог. И доиста, нема на свету жеље, која би толико глупа била, да је немогуће испунити је, само ако... ако на путу ка циљу не саломиш врат, не сатреш се и не погинеш. Ја и Феђа, ми смо успели, али је много, врло много њих, који су били и сувише слаби и нежни за сурову борбу, — ти су подлегли...

* 1 копејка = $\frac{1}{100}$ рубље = 4,05 паре.

Не рекох још ништа о томе чиме, смо се одевали. Ми смо дошли у старим, дотрајалим гимназијским мундирима и таквим истим, ветром постављеним огртачима. У том смо оделу отишли у универзитет, да предамо молбу и да се упишемо! Тамо смо видели, да није ни мислити, да то одело и даље носимо. Видели смо пуно нових другова у нај разноврснијим костимима. У оно доба ђаци још не знајаху за униформу и свако се одевао како је хтео. Било је младих кицоша у сасвим кратким, акуратно сашивеним капутићима од сомота, у широким, отворено-сивим панталонима, са, као снег белим, оковратницима, са краватнама, да човеку очи засену, са штапићима, па чак и са цилиндрима; било је пуких сиромашака искривљених и подераних чизама, у кратким, узаним панталонама, у неуштирканим и белим и шареним кошуљама, у прљавим врскапутима; било их је, који су и без капута долазили на предавања, у огртачима пребаченим преко саме кошуље; налазило се и младића у црвеним кошуљама опасаних кајишима; долазило их је и у радничким блузама, а један је чак имитирао мужичко одело, и опет све та, тако разноврсна мешавина, изгледаше природна.

Али, кад се појависмо нас двојица, у нашим плавим мундирима, са белим дугметима, учини се као да је са нама пао цео неки нови свет у ову зидину. Плави мундири, бела дугмад. То беху мрски атрибути оне одвратне осмогодишње периоде кињења, задевања, пристрасности, педантизма, глупога седења по осам часова дневно, затвора, двојака, — периоде, од које су сви бежали амо, у овај слободни хран науке.

Прођосмо савршено као кроз шибу и, дошавши кући, бацисмо проклетство на белу дугмад и пуни срџбе поодсе-
 часмо их прорезом са наших мундира.

Али тиме није било решено и питање о нашем оделу. Ми немадосмо другога, нити смо га могли набавити. Ту сад избије на површину досетљивост Феђе Будкевича, којој се мора човек просто дивити, и која је мене и доцније често пута извлачила из неприлика.

— То треба прекројити, — рећи ће он одлучно.

— Како прекројити? За то нам ваља платити кројача!
 ... одговорим ја.

— Кројача? Нуто сад, чудне ми њежности! Не треба ту никакав кројач. Ми ћемо то сами да прекројимо.

— Таман. Нисам ти ја никада узео игле у руку!...

— Е онда узми. И ја се до сада нисам бавио о вештини кројења.

— Па онда како ћеш к врагу шити?

— А ти се сети само фонвизинскова кројача, који се позивао на првога кројача. Шићемо онако, како је шио први кројач. Нисмо ми бадава бубали историју руске књижевности.

— Не разумем!

— Па разумећеш. Замисли да је тек сада, овога часа, пронађења игла и маказе, и ти као први кројач, лупаш главу, како би из датога ти материјала могао скројити ма што, чиме би могао покрити тело. На сваки начин да би морао нешто измислити. Него чекај. Пре свега, хајде да сићемо у дућан, док су нам мундири још цели, те да купимо што нам треба за шивење.

— Шта да купимо?

— Два напрска, четири игле — за случај да се која сломи, — конаца, дугмади и гајтана.

— А што ће нам гајтан?

— Е то ћу ти после објаснити. Сада не можемо губити време. Сутра је недеља, па ћемо шити, а у понедељак — молепствија и прва предавања. Ми морамо бити тамо...

Одемо у дућан и купимо све што је Феђа побројао. Дугмета смо узели велика и црна као угаљ. Очеvidно да је ово урађено само за то, да буде у опреци са белом гимназијском дугмади. За тим избрасмо дебео гајтан, опет црне боје и од њега узедосмо пуних петнаест аршина. У опште смо потрошили око једне рубље, — сума веома замашна, према ондашњем буџету нашем.

— Сада нам ваља купити кобасица, јер сутра, кад нам хаљине буду распаране, видиш и сам, да не ћемо моћи изаћи на улицу...

Свршимо и то, вратимо се дома и рад отпочне.

Ја не ћу описивати, како смо, добивши од газдарице маказе, немилостиво распарали наше мундире, и како смо за тим, узимајући сваки час један другом мери, старали се, да

их на нов фасон дотерамо. Феђа је већ у гимназији одлично цртао, те је писаљком нацртао мустру, коју нам је ваљало копирати. Сав се наш задатак сводио на то, да место капута не испадну врскапути, јер би врскапути, од плавога сукна, још једнако подсећали на мундире, ма да нису више она дугмад.

Секли смо, кројили смо, шили смо то вече, скоро целу ноћ и у недељу до подне, докле на послетку нисмо с капу-тима били готови. То је било нешто, нема сумње, чему није било сличнога у историји, али бар, ко би нас год видео у нашем новом оделу, нити би могао тврдити, да нисмо оде-вени, нити да смо гимназисти. Просто рећи, били смо ори-гинално одевени. Да после овога, и од наших гимназијских огртача начинимо обичне, — то је био посао од свега три часа. Место белих дугмета, ми смо пришили црна, али главно, што сам тада сазнао, било је то, за што је Феђа купио гај-тан, — тај смо гајтан пришили на груди са обе стране, онако као што носе хусари. Лепо изгледало није, гајтан је био савршено излишан, али сама та околност, што га је у опште на оделу било, чинила је, да ова наша хаљина није ни мало личила на гимназијски огртач.

У понеделник смо били на молепствију и посетили смо слушаонице. И за чудо, баш нико није попреко гледао на наше необично одело. Ту је све било допуштено, па и наши самоникли капути претопили су се и изгубили у оној општој мешавини нај разноврснијих костима.

И тако смо ми незнано и невиђено проживели пуна че-тири месеца. Беше нам веома тешко. Рад, који нам је овда-онда падао шака у виду преписивања на парче, одржавао нас је како-тако. Страдали смо од глади, влаге, студи, али смо опет живели.

Међутим сад се дели нешто, што нас потисне на нов пут.

(Наставиће се).

AMERIKANSKE ŽENIDBE.

Iz engleskoga: Harpers weekly preveo L. Brodaričić.

— Hallô, Vi dolje, šta ste Vi? Muško ili žensko?

— What is the matter? Odgovori *onaj dolje*. To se dade prevesti na dva načina ili: Šta izvolite? ili: Vrag vas odnio. Vrijedni čitalac će sigurno to tumačiti drugom verzijom, netom obazna da se je ono energično pitanje odnosilo na mirnoga imaoća spavaće kabine jednoga od noćnih željezničkih vagona, koji se voze iz New-Yorka u Buffalo. Uzme li se u obzir još ta prilika, koja oteščava stvar, da se slatko spava u Pullmann-vagonu (amerikanske željeznice skraćuju doista život, ali ga za to udobno udešavaju) te i ona da je *onaj dolje* bio predstavljen pred dvanaest sahatâ, ka l je vlak krenuo iz New-Yorka, onomu goropadnom vikaču kao *Gospodin* taj i taj, onda nema sumnje, da se na stavljeni upit mora odgovoriti sa drugim tumačenjem.

— Hallô, Hallô! Muško ili žensko?

— Čujete li, zemljače, meni se sve čini da ste se Vi pošteno napili.

I ovaj odgovor, ovaj put u čisto njemačkom jeziku, kao i izrečena sumnja, morali su se pokazati potrebitim, kada se obazna da se razgovor vodio u putničkom, zabavnom vlaku jednog americko-njemačkog muškog pjevačkog društva, koji je vukao za sobom još i extra kola puna pive. A kada je ovim odstranjena svaka sumnja neuljudnosti, pisac ovih redaka može reći bez straha da je on onaj koji je na stavljenâ pitanje tako odgovorio.

Moj noćni komšija pričinio se je kako da se umirio, ali samo za čas. Netom *porter* (vratar-kondukter), pravi representant čiste afrikanske rase, pomoli svoju kuštravu glavurinu kroz vrata vagona, moj ti drug skoči kako munja sa postelje, koja je nad mojom visila. Što vidješe moje oči? Moj

noćni drug, onako kako je preda mnom stajao, nije bio niko drugi nego moj vrijedni prijatelj John Schimmelpfennig, u prirodnoj veličini, ideal njemačkog Amerikanca. I to, ako mi dopustite da smijem krstiti, kako ideal čovjeka u košulji od flanele i *dito inexpressibles*. Jer u ovakovoj narodnoj noćnoj odjeći pravoga *yankee*-a skoči dolje amerikanski švaba. Poštenu Schimmelpfennig zanago je bio izgubio pamet, kada je on, koji je u sebi spajao njemačku dobroćudnost sa *yankee* poštovanjem, postao prosti noćni vikalo. A još sam se više uvjerio da je moja sumnja istinita, kad sam vidio da je turio na stranu crnea, te psujući i grdeći ga pobjegao kao mahnit kroz vagone.

Ostala mi je jedina nada da će se naime u pušionici naći još koji zakasnijeli putnik uz čašu pive, koji će na vrijeme uhvatiti budalu i zapriječiti joj da skoči iz kolâ i da se izgubi u nedoglednoj ravnici. Kad sam se na brzu ruku obukao, poletih u *smoking car* (pušionicu), gdje obaznah da je doista mahnuti gentleman uhvaćen baš u času, kada je htio skočiti na *tender* da se baci dolje. Čudnovato je zaista bilo njegovo ponašanje. Netom me ugleda počeo vikati: „Žena je u mojoj kabini!“ Tada sam ga opomenuo da ja nijesam niti žena, niti crnac, što svi, koji bjehu nazočni, glasno i kao jedan čovjek potvrdiše. Posve nenadno upita za tim Schimmelpfennig: „Jesmo li još u državi New-York?“ A na naše nijemo priznanje: „Poznate li vi zakone ove slavne države?“

— But old fellow (Ali stari druže), šta Vam se sada, četvrt sahata iza ponoći, vrte po glavi zakoni ove slavne države?“ upita ga jedan od putnikâ. Ovo pitanje je baš bilo dobrodošlo siromahu, koji se još nije mogao osvijestiti; on ga upotrebi da ispije veliku čašu pive. I nehotice doprinese time novi dokaz da njegova rečenica: „Amerika je postala ono što je, od kada se pije u njoj njemačko pivo.“ To je istinska istina, a do onda sam mislio da to nije drugo nego — donekle oprostiva — oholost poštenoga švabe, koji je bio ures onih hrabrih german-skih pionira novoga svijeta, čije je geslo: „Lager-Bier“. Ali sada me je gotovo uvjerio. Jer John Schimmelpfennig, netom je popio čašu pive, odmah postade mirniji.

— Gentlemen (gospodo), počne on sada mirno govoriti, ja se bojim da se Vi u ovom času ljuto varate što se tiče iz-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

vrzne osobine mojih moždani¹.¹ A kada mu onaj isti čas *porter* donese odjeću :

— Gentlemen, molim Vas, gonite naj prije tog Afrikanca, tog žderonju bananâ, pak ću Vam onda dokazati da su moji moždani isto tako zdravi, kako oni predsjednika Saveznih Država. Ali onaj prokleti *nigger* (ernac) opravio mi je jednu, koju ne ću zaboraviti dok živim. *But there hangs a tale* (ali tu visi priča), kako Shakespeare veli, a vi će te čuti što je u stvari. Ali dok je ovaj *porter* u vlaku, ne će me svi vragovi strpati u postelju.

U toliko moj prijatelj nadopuni svoju toaletu, dajbudi toliko da vam ga smijem predstaviti. John Schimmelpfennig bio je pravi tipus staroga njemačkoga pionira zapadnih država, kože kao pergament, bijelih brkova i brade, i guste, ako i prosijedjele kose.

There hangs a tale . . . . a nijedan putnik ni da bi pomislio poč da spava, jer je to doista naj manja žrtva koju Amerikanac može doprinijeti, samo ako ima ufanja da čuje kakovu zanimivu priču. Pionir od zapadnih država počne da priča: „Vi ćete se još sjećati, kako su pred četiri godine bile pronađene nove srebrne rude u Nevadi. Glas se brzo prosu i navali svijet sa svih strana, tako da je Empire-State-Express, koji me vodio iz New-Yorka u *Wild West* (divlji zapad) bio prepun. U večer nijesu ni mogli *porteri* dati postelje, jer su bile sve do posljednje već unaprijed zapremljene. U to mi se približi ernac posmjehom na ustima. Pošto je on bio *porter*, znao sam odmah što misli: măzi, pak ćeš se dobro voziti. Napojnica i moja ličnost morale su mu se pričiniti veoma uglednim, jer mi obeća da će me naj vruće preporučiti jednomu putniku, koji je imao čitavu kabinu sa dvije postelje. Povrati se doista malo časova zatim sa pisameem, koje mi je dopustilo da upotrebim gornji dio kabine. Ko sretniji od mene! Zavučem se u posteljicu i zaspim kao zaklan. Iz tvrdog sna probudi me sutri dan u jutro rano *porter* koji vičući: Buffalo, deset časova za ručanje — letjaše kao strijela kroz vagone. Pogledao sam dolje sa moje postelje; stoprv tada opazih da ljubazni putnik,

¹ Mozak.

koji je sa mnom dijelio kabinu, bijaše žena. I to baš lijepa ženica. Prva moja briga, netom stupismo u malu umivaonicu, bijaše ta, da joj se lijepo zahvalim. Ona se je tako slatko nasmiješila, da sam je uzeo za tudinku, a veoma malo se je prestrašila kada se ja, uzdajući se u svoje iskustvo, uslobodih poljubiti njene kestenjaste mirisave kose. Ali sada dođe red na mene, da se prestrašim, kada me njen hladni, zagonetni pogled ošine. Bože! možda je ipak Amerikanka! Ja počeh tepati svakojaka izvinjavanja. Ali kako da vam opišem moje čuđenje, kad čuh gdje reče: Gospodine, to Vam je prosto — a kako da vam opišem moj strah, kad ona jednostavno nastavi: Tà vi ste moj muž! — Isuse slatki! to je pako bilo suviše!

Morao sam biti neko vrijeme više mrtav nego živ. Jer iza prvoga znaka života, što je milostiva duša od mene vidjela, kad me je polila vodom iz umivaonika, zatraži od mene, prije nego umrem, kao cijenu za polovicu kabine, četiri dolara. Kad dođoh k sebi, nade se ona u dužnosti da mi rastumači stvar u kratko i razumljivo. Ja sam prenoćio u njenom stanu — u odjelu noćnog vagona od nje najmljenoga — te sam uslijed toga na temelju zakona, koji vladaju u državi New-York, postao njenim mužem.

Nije bilo više sumnje. Ova žena bila je Amerikanka i moja zakonita supruga. *Gentlemen*, vi morate priznati, da se je to zbilježilo dosta iznenadno, kako je onaj rekao, kad se je pod njim upalila bačva baruta, a on poletio u vazduh. Kako sam se sada ljuto kajao što sam se, pri odlasku iz New-Yorka, nasmijsao u brk jednom agentu osiguravajućeg društva proti ženidbenim nezgodama!

— Dobro, ali ako me pamet ne vara — opazi jedan od slušalaca — vi ste zanago već onda bili prešli granicu Oheja, države sa brzim i izvrsnim zakonima o razvjenečavanju.

All right (posve dobro), odvрати moj vrijedni Schimmelpfennig, ali nemojte zaboraviti da sam ja vjeran građanin države New-Yorka i stoga mrzim iz dna duše ona razvjenečavanja tuđe države. Mislio sam dakle na više načina, kako da se izvučem, kad me na jedamput opkoli čitava hrpa crno obučenih gentlemen-a. Moj prvi kućni prizor bio je pobudio opću po-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

zornost, a mnogobrojni *pastori* (svećenići) u vlaku dotrčaše da mi ponude svoje usluge. Ali ja sam bio tako malo voljan podvrći se crkvoj ceremoniji vjenčanja, da sam odbio i najmanju ponudu od 50 centâ. Samo jedan od njih nije se dao pobjediti. On započne s druge strane: *Dear Sir* (dragi gospodine) — reče mi — ja sam *clergyman* (sveštenik) iz Chicaga i uz to zastupnik ondašnje »Nonpareil Divorce-Company limited« (nenatkriljivo društvo za razvjenčavanje sa ograničenim jamstvom). Uz to sam naj prefriganiji detektiv s ove strane velike rijeke (Mississippi). Hoćete li da vas uvjerim o mojoj vještini, i to ne samo u vjenčavanju već i u razvjenčavanju? A kada sam ga ja potanje upitao što on time misli, odgovori: Ako se vi razvjenčate sa vašom sadašnjom ženom, isto ženidba nema nikakove zakonske vrijednosti u državi Chicago, pošto je to sklopljena u državi New-York. Trebalo bi u ovom slučaju dokazati, da je vaša žena već bila udata. Imate li Vi možda kakovih dokaza proti njenoj bračnoj vjernosti? Ovdje sam mu se morao, gospodo, nasmijati u brk. Kakovih dokaza za to malo vremena? Ali moj *pastor* ne dade se niti najmanje uznemiriti. Ja sam htio reći — nadodade on — da li Vi možda imate koje pismo ili što drugo od nje pisano, što bi ju moglo kompromitovati. Ostalo je moja briga. Moram priznati *gentlemen* (gospodo) da mi naj prefriganiji detektiv s ove strane velike rijeke i njegova znanost učini veoma žalostan upečatak. Više da ga uzmem u sprdnju, nego da mu pružim kakovih dokaza, pokazah mu pisamce napisano od one, koja je postala moja žena i koje mi je bio ponudio crnac. Ali netom moj detektiv baci oko na ovo, spopade ga radosna uzrujanost te kao pravi sluga crkve poče vikati: Halleluja! Halleluja! Ko Vam je dao ovo pisamce? upita me. A kada mu rastumačih, kako stvar stoji, nastavi svojim strogim licem: Čitajte! »*Dear Sir* (dragi gospodine), polovica moje kabine stoji za ovu noć na Vaše raspoloženje.« Pisamce je bilo dato u ruku crncu a ne Vama! Naj jasniji dokaz kažnjive nevjernosti Vaše žene. Sukrivac je crnac, koji će ju morati odmah iza razvjenčanja oženiti.«

— Prokleti dečko od detektiva! začu se glas divljenja u vagonu.

— *You see gentlemen* (Vi vidite gospodo), završi sada pionir zapadnih država svoju priču, ja sam se nalazio u dobrim rukama. Drugi dan iza ove željezničke nesreće, u 11 sati pred podne, bio sam skupa sa mojom ženom — čije ime sam, stoprav ovom prigodom obaznao — i sa crnim *porterom* u *Divorce-Court* (sudište za razvjenčavanje) u Chicagu pred glasovitim sucem Hopkinsom, poznatim toli radi njegova tepanja koli radi njegovih brzih presuda u bračnim stvarima. U pet časova bude naš brak riješen i ona vjenčana sa crncem, a gotovo isto toliko vremena trajao je govor razlučenog suca mojoj bivšoj supruzi radi njene slabosti što se je zaljubila u Afrikanca. On joj zapovjedi da pokaje svoj grijeh ljubeći njena novoga muža.

I tako čitava stvar prođe glatko za mene, ali kako vidite, jedan *tic* mi je ostao, a u spavaćem vagonu nijesam nikada siguran, i stoga u sred noći pitam, koga je spola moj drug u kabini. Ali sada idem se raspitati, kako je mojoj bivšoj polovici, jer znate, *porter* u našem vlaku je onaj isti od onda.

A gdje je *darky*? (tamni čovjek) raspitivao se moj vridjedni Schimmelpfennig po vlaku. Iza kako se počne vedriti te za njega vagoni gubiti svaki strah, prestao je i crnac biti mu pogibeljan. Ovaj pristupi do nekoliko časova na vrata *smoking car-a* (pušionice), da javi da će vlak do malo časova prispjeti u Buffalo, gdje moraju izaći oni, koji se voze za Njagaru.

„Ej *darky*, kako Vaša žena?“ zapitao ga svi. „Nemam više žene“ odgovori smješeć se crnac pokazujuć svoje prekrasne zube; a kad ugleda prijatelja Schimmelpfenniga, da pukne od smijeha. „Ah! vi mislite gospodu, koju mi je prišio taj gospodin?“ Ah, to Vam je vrazja žena! Baš sada putujem na lijepu domaću svečanost, na koju su me pozvali. Ona ima *boarding-house* (kuća gdje se dobiva samo hrana) prvog reda u Chicagu i slavi preksutra vjenčanje svoje kćeri. Njen prvi muž je stari svat, njen drugi . . . . halloh, *mister* (gospodin) Schimmelpfennig, jeste li Vi taj? Njen treći, ja, igra orgulje, njen četvrti je kum, a *pastor*, njen sadanji zaručnik, drži govor. *Good bye, gentlemen!* (zbogom gospodo).

ПЕРО БУДМАНИ О ЛУКУ ЗОРИ.¹

Кад је преминуо незаборавни домородац, књижевник и филолог, одазвали су се са више страна гласови на његову славу: имам сад пред очима „Дубровник“ бр. 50. 16-ога ов. мј. и „Срђ“ бр. 15. 15.ога. На оно што је у њима могу додати само неке особне успомене, као пријатељ и негдашњи колега славнога покојника. Премда ми се машиналном радњом око Рјечника и око математичкијех расправа перо отупило, ипак се осмјељујем узети га у руку, да и свој дар принесем на гроб покојников.

И Зоре се родио у Цавтату илити Староме Дубровнику као и људи европскога гласа Богишић и Буковац и неколико другијех. То мало мјесто заслужује управо име Старога Дубровника, јер се у њему уздржао непокварен стари говор дубровачки, који се у самоме Дубровнику све то веће квари.

Први сам га пут познао као клерика баш о Божићу год. 1865. у цркви матици дубровачкој, гдје смо обојица пјевали заједно уз оргуље, јер, уз остало, Зоре је био и музикалан и имао је лијепи баритонални глас. Једнаке мисли и једнака настојања привукла су младића к 11 година старијему човјеку, и од онда је постало наше пријатељство. Био је онда младић красна лица (послије су га у Бечу нагрдиле велике красте), бистра ока, чиста и јасна говора и оригиналнога мишљења. То је све привлачило мене к њему.

Док је у семинару стајао, ријетко смо имали прилике бити заједно, те кад је он промијенио своје намјере о животу и свргао мантију, истом сам то обазнао онај дан кад је отпутовао у Беч. Сретох га још у поповском одијелу, те ми јави да иде у Беч учити славистику и загрли ме и пољуби на

¹ Преносимо из 1 броја о. г. „Савременика“ овај чланак, јер је згодан и да задовољимо жељи наших читалаца, који с намаштују једнако и покојника и овог његовог пријатеља. Ур.

одласку. Добио је био очинство од старијега брата свога скрбника и тијем се новцем хранио и одгајао на свеучилишту.

Ја сам врло неваљали дописник и за све оно вријеме, што је био у Бечу, писао сам му само кад ми је била невоља. Влада бијаше отела из руку језуитскијех гимназију дубровачку, те сам ја, који сам негда био правник (не филолог) на бечкоме свеучилишту, тражио мјесто као супленат обећавши, да ћу до године положити испит за славистику. О тој се пригоди обратих на Миклошића и на Зора, и овај ме поможе савјетом за домаће радње и друго.

Наком веће од четири године врати се у Дубровник, и загрли ме опет на састанку, не красни младић као некад, него јаки човјек богињаст с огромном брадом. Од онда смо били пријатељи као и прије и колеге на гимназији. Кад је почео предавати у школи, ученици су били одмах занесени бистрином и дубљином његова предавања и љубезнијем према њима понашањем.

И изван гимназије често бијасмо заједно, особито у њекоме друштву, гдје се расправљало и о књижевности, и о филологији, па и о политици: нај главнији су чланови били Нико Велики и Медо, браћа Пуцићи, од којијех смо обојица много научила.

Онда се појави дух иницијативе Зорине: међу апатичкијем Дубровчанима зачео је плодну идеју литерарнога листа, којему је била нај главнија сврха књижевношћу суживање свезе међу Хрватима и Србима. Сам неуморни радник, скупи око себе низ сила из обију племена, те поче издавати Словинца. Не треба да говорим о Словинцу, јер је доста познат: и у њему као у другијем перијодицима и смотрама било што врло добро, што добро, а што слабо (смијем овако говорити, јер сам и ја био сурадник), али су свему круна била Објављења, у којима је Зоре смјело одлетио до Дантеових висина у пјесмама пунијем дубокијех мисли, сатире, пророчанства. И да није друго урадио, била би Објављења довољна за славу његова имена.

Али се Словинац мало година уздржао код немарности нашега опћинства (као и много којечега красна и корисна).

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Не ћу да набрајам остала дјела; споменућу мноштво филологичкијех и књижевно историчкијех написанијех у Словинцу, у Раду Југославенске Академије, (истичем међу овима полемичке чланке, којима је бранио стари Дубровник од нападаја младијех људи), у Спомену Српске Академије, а послије у Срђу.

Политиком се бавио и писмом и дјелом свагда у смјеру концилијативноме, те је био неколико година заступник у Задру и у Бечу.

Ожени се још млад за прекрасну и врло вриједну госпођу и с њом доби лијепу киту кћери, (које су се све, осим једне, срећно поудале), и једнога сина.

Кад се одрече службе, би позван од књаза Николе на Цетиње, да буде наставник књажевића Петра, па да и предсиједа министарскоме савјету за наставу и да управља цетињском гимназијом.

Зашто такови човјек не може бити срећан и блажен како заслужује? Збиља Зоре јест био до некога времена срећан, али су онда навалила на њ прогонства душмана и удеса. Душмани су га стали највеће ради Објављења прогонити као тобоже незнабошца. Дошло је до тога, да су га спалили in effigie, (свакако је у томе срећнији био него Ђордано Бруно).

Ипак би све то он лако прегорио, али га је смео тешки ударац не од људске руке, кад му је мила кћерка (жена маркиза М. Боне) посве изненада преминула. Ту несрећу не поднесе његова физичка јакост, и од онда поче боловати, док се смрт на њ смилује, а не на његове, и ослободи га болести и живота.

Зору је ресио особито здрави разум и бистрина и проницавост ума, (ја сам му један пут из некога мјеста писао, да ми је свако добро, али само да ме нешто смета и нијесам му рекао што, а он ми је отписао, да ме смета Drang nach Westen, и тако је било), једно и друго здружено (што је ријетко) с пјесничкијем полетом. Осим тога је био уљудан, љубазан и врло добра срца.

Сад, драги пријатељу, почиваш у миру, а други, и много старији, јадикуюју.

ZGODE I NEZGODE.

Piše † prof. Luka Zore.

Uvod.

Napisao A. Vučetić.

Pod naslovom »Zgode i Nezgode« 1900. godine počeo prof. Luka Zore pisati djelo, u kojemu je zabilježio naj znatnije događaje svoga života, a usporedno i opisao Konavle, otkle su bili njegovi roditelji, i Cavtat, gdje se on rodio, te napomenuo i neke običaje rodnog kraja. Ova mu radnja dopire do svršetka 1902.

Djelo je vrlo zanimivo s objektivne i sa subjektivne strane. Da se shvati znamenitost »Zgoda i Nezgoda«, treba samo da napomenemo ovo. Doba, u koje se Zore rodio, bješe doba nevolje u prijašnjoj dubrovačkoj republici; siromaštvo i nehajstvo za sve, što se tiče općeg dobra, bješe zamjenilo žalovanje za gubitkom gospodstva; s druge strane ne mali broj ljudi nijesu ni malo plakali za prijašnjom vladom, što više veselili su se novom gospodstvu. Narodni jezik i običaji sve su se više zaboravljali, nauka ženske djece, pa i naj boljih porodica, bješe zanemarena; nauka u ženskoj osnovnoj školi u samom gradu Dubrovniku bješe tako slaba, da nijedna od naj boljih učenica, koja bi navršila osnovne nauke, ne bi naučila dijeljenje sa prostim cijelim brojevima; djelidba bila je svakoj od njih nepoznata stvar. Vidi se iz toga da je bio ko se očinski brinuo za nas! To je tako trajalo do novih školskih zakona 1867-9, kad je još bila namještena u sred bijelog Dubrovnika jedna učiteljica, za koju bješe ozbiljan posao, kad bi se samo imala potpisati.

Vlada je onda držala Dalmaciju, Dubrovnik i Boku kao zemlje posestrime Mletačkoj i bješe uvela i u osnovne škole knjige italijanskim tekstom; činovnici italijanci bjehu poplavili Dalmaciju, Dubrovnik i Boku; sva birokracija u Dalmaciji

bješe potalijančena. Da pored toga u Dubrovniku nije posve izumro narodni duh i jezik, ima se zahvaliti nešto slavnim historičkim spomenama a više ženskom spolu, koji ostaje sved odaniji pradedovskim običajima i jeziku i koji nije bio, koliko treba, „odgojen“ u onakim osnovnim školama; ima se još zahvaliti neprestanu naseljivanju iz obližnjih sela bez škola, a naročito iz Konavala, te iz Hercegovine. Tako se u Dubrovniku u svim porodicama održao naš jezik, što ne bješe u jednakoj mjeri po Dalmaciji i po Boki Kotorskoj.

Naš jezik ipak se tako zapuštavao po školama u Dubrovniku, da i maturandi odlikaši, kad bi ostavili gimnaziju, nijesu razumijevali naše knjige, ako sami ne bi privatnom marljivosti naknadili tu prazninu; ali taki učenici bjehu prerijetki. U ovakom se ambientu i Zore odgojio.

Poslije novih školskih zakona stvari okrenuše malo po malo na bolje, a ustavna sloboda bješe zakucala na vrata većini učenika tako odgojenih i oni mal ne svi po onoj *naturam expelles furca* . . . . . prigriše narodnu misao. Dođe u toliko i sekularizovanje dubrovačke gimnazije i uvođenje našeg jezika kao nastavnog u njoj. To bješe na taj način prva srednja škola na dalmatinskom Primorju, kojoj se primjeni ovo prirodno sredstvo odgoja i nauke. Visilo je ipak o vještini i volji članova učiteljskog zbora, da se bez zapreke izvede naredba o uvođenju jezika. To se i učinilo, jer je onda bilo na gimnaziji naših ljudi dobre volje, a to su bili nešto prije: Pero Budmani, Jozo Bona i Luko Zore a odmah zatim J. Peričić kao upravitelj i ja, a još kasnije St. Castrapelli; Grgurević pako bješe umr'o rano.

Ali dubrovačka gimnazija imala je malo učenika, te smo se pravom bojali ukinuća jedinog našeg zavoda, koje jednom dođe na pretresanje u ministarstvu. Trebalo je zato nastojati da se oblakša djeci iz siromašnijega i zdravijega dijela naroda polazak gimnazije. To se učini mojim prijedlogom o ustanovljenju Zaklade za pomaganje zaslužnih i siromašnih učenika. Tako se utemelji „Zaklada Gundulić“ i broj učenika stoga i s drugih razloga poskoči u dvadesetak godina od 90 ih na blizu 350.

Zaslugom se ovih i drugih ljudi naš jezik konačno udomi u našoj gimnaziji. Iz gimnazije se razmaha u građanstvo i u birokraciju. Tako nakon malo godina nastade doba, kad prijašnja Srpčad i prijašnji mladi Hrvatići počеше se odasvuda javljati i preduzimati na svoju ruku poučavanje naroda pretežući donekle svoje starije učitelje.

Prilike slične ovim, kao i sam svoj rad na svakom polju, pripovijeda pokojnik u ovim svojim Zgodama i Nezgodama.

Zgode i nezgode.

I.

Godine 1846 negdje po Vodokršta u kući nekoga Antuna, trgovčića u Cavtatu, neobično kretanje i rasvjeta u gluho doba noći po prostijem prostorima njegovog stana.

Kad se u jutro svane, po susjestvu se prosu glas da je Mare Antunova povila sina. To bješe baš na osvijet dana 15 januara 1846. Eto ti ženama zabave; ostavljaju i obične posle a kreću u *babine* da porodilji čestitaju; ali praznoruka nijedna ne dolazi. Tu se nakupi *mantale, kotonjate, kolačića, jabuka, naranača, mjendela, oraha, smokava* i svakoga blaga božijega, a sve se polaže na postelju porodilje, kao prinos prijateljski. A to nije nego zajam, jer se u prigodi povraća.

Antun je od radosti izvan sebe. Eno ga već je izašao, a nije se dobro ni razdaniło. Ali kami da se razdani, kad je sve oblačno i tmušavo, a sitna rosica prši, što je znak snijega na brdu. Ali što će, zimsko je doba, pa sve za zemanom. Eno ga živahno trholi put župnikove kuće, da po običaju javi *gosparu paroku* srećni događaj u svojoj kući i da primi naputke.

Netom prisprije pred parokovu kuću, živahno zakuca na vrata, a glas ženski iznutra javi se:

Ko je?

Prijatelj — odvрати Antun.

Eto me ončas — prihvati Marija, službenica dum Iva župnika. I što bi dlan o dlan udario, eto ti je, otvara vrata, a Antuna odmah pita za *gospara*.

Eh, otkad je on ustao — reče Marija — već govori misu; sad će se brzo i vratit. A što je novo?

Antun još nije bio ni zinuo, a Marija mu stane čestitati: Da, drago mi je — reče — a bila bih se zaklela da je muško.

Da, da, ti si gatala — prihvati Antun — po Marinu nošenju, jer vi žene i to znate pogoditi što će koja rodit.

Jesam — odvrati Marija — i baš sam ugonetala, jer u Mare je bio ispupčast trbuh; tad je vazda muško; a to si mi ti jutros potvrdio svojom radosti, koja ti se vidi u licu. Moj Bože! Svak se veseli muškumu! U Konavlima, kad dođe otac javit paroku porođaj u svojoj kući, ako je muško, ispali kuburu prije nego će zakucat, i po tomu parok zna da se nekomu našlo muško dijete.

Jest, jest, tako je — doda Antun — a ako je žensko, uljeze u kuću otac pokunjen i prosto javi: Gosparu, našlo mi se dijete — i to je znak da se rodilo žensko. Jest baš — prihvati Marija — niko se ne raduje porođaju žene. A zašto, Bože moj, tako?

No Antun bješe se uservio stojeći na vratima, a ponešto i ozebao; Marija ga ne nudi da uljeze, i sjede, ne časti ga čašicom, kako je to u prijašnjijeh parohâ bio običaj. Ovaj dum Ivo ne dava nikomu ništa, ni Bogu tamjana, kako puk govori, ne dava nikomu ništa, a sve njima, pak je omrznuo svakomu i poprijeko ga gledaju; a u svemu je pravi škrtica i u nošnji i u hrani. Nije ga zazor ni odrpan izaći a kamo li okrpjen. Hrani se jadno; malo sočiva i dvije grimice, to mu je sve. Mrsna nigda i ne okusi, ako mu ko ne donese na čast. Bježi od ljudi, ne opći s nikijem, a to da ne bi došao u prigodu da mu otpane koja para.

Ele nastran čovjek i samoživac.

Dok je Marija još koješta s Antunom čevrljala, eto ti gospara paroka iz erkve, a Marija se povuče u ognjište da spravi ručak gosparu malo kafe i to sumjese, jer više je bilo ispržena ječma nego kafe.

Kad pop ugleda Antuna, upitaće ga:

Eh, Antune, što je novo?

Gosparu, došao sam ti javit da mi se noćas rodio sin.

Da, čestito ti, moj Antune!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Hvala Vam, gosparu !

Dakle, moj Antune, ti znaš što sveta Crkva zapovijeda.

U današnji dan biće krštenje, jer više od osam dana ne smije dijete nekršteno ostati, n' ako je slabo, a tad ćemo mu u kući *dat vodu*. No to ne će bit potreba, jer su u tebe djeca zdrava.

Dobro, gosparu; znam sve to, a za sve Bogu hvala. No molim vas, hoćemo li krstit u jutro ili u pobjed ?

Ne, moj Antune, u jutro, nego u pobjed, kako je i običaj i to na tri ure. Dakle smo se razumjeli.

Jesmo, moj gosparu, a sad mi ostanite zbogom.

Zbogom, moj Antune, i veselo. Pozdravi Maru.

Hvala vam, gosparu, bićete služeni.

Antun ode veselo, ali i pop ne ostane sjetan, jer se obrađova da će mu bit slatkiša i čašice a i dobra napojnica od domaćina i od kumova po običaju, a njemu škrtici još su veće rasle zazubice.

Kako je bilo urečeno, nakon osam danâ bilo je krštenje u crkvi po ubitnoj godini, jer je kiša cijepala ko iz kabalâ. Ali to ne mari; dijete ne može ostat nekršteno više od osam dana, pa baš i na užtrb njegova zdravlja i života. Kumovao djetetu kapetan *Luka*, pak zadio mu za povoj *peču*, a kuma *Kate* susjeda darovala mu nešto rublja. I gospar parok stisnuo je lijep darak; a osim toga primio i *oblaznicu*, kafu, *ma-vasije*, veliku krišku *pandišpanja* i *zahara*, što je sve zamotao u kartu i turio u špag. I Marija će od toga nešto radovat.

Djetetu su nadjeli ime *Luko*, ne u čast kumovu, nego u ime Antunova strica, koji je skoro bio dospio bez poroda i namro Antunu nešto žlje i gore imanja, što je imao, ali s uvjetom da mu sahrani ženu *Anicu*, koju su zvali *Pile*. Antu n duševan čovjek, izvršio je do dlake stričeve želje i sahranio strinu *Pilu*, koja je muža nadživjela za nekoliko godina.

Na krštenju bilo je dosta zvanica i prijatelja obojega spola, koji, kad su se obilnom oblaznicom dobro poštapili, oprostiše se na odlasku s ukućanima čestitajući novoga kršćanina *Luka maloga*, kao što su i na dolasku u kuću iza krštenja uradili. Mare, koja je već bila na nogama za poslom i *babine* prevalila,

jer je bila trijes od žene, zdrava i gojna, ljubezno je svakoga otpratila, i ostala napokon sama s ukućanima.

Luko mali bio joj je peto dijete. No dvoje bješe umrlo, i ostajalo joj je sad dvoje muško i jedna ženska, a ova naj starija. Imala je nešto sluškinje žlje i gore, čupe konavoske, ali sve je padalo na nju; svi posli domaći, muž, starice Pile, djeca a vrh toga dojenje mezimčeta. No sve to ne mari ništa; Mare je hrt od žene, trudnica, okretna, a uz to vesele éudi, pa joj je zato sve pjevalo. Antun se bavio svojom prodajom i trgovanjem izvan kuće, a Mare opremala posle domaće, pa im je sve prilično napredovalo s Božijom pomoći, jer Antunova kuća bješe uprav bogobojazna i pobožna. U njoj se svaki dan u skupu Bog molio, a djeca podizala u strahu Božijemu i sramu ljuckomu; za to Antunova kuća, i ako prosta, bila je na glasu radi poštenja i ponašanja sviju ukućana, i primjer drugima.

II. (Izvadak).

Otac se Lukov, Antun rodio početkom XIX. v. u selu Popovićima u Konavlima. Naselio se je u Cavtatu god. 1839. a dotle je brodio po moru. On je preživio sve strahote ratne što su drmale krajinom Dubrovačke republike i kao sitno dijete još u košulji bježao je u grad sa svojim roditeljima. Antun je pripovijedao svojoj djeci da su dva put na moru, kad je on brodio, boj bili s grčkijem lupežima u Arhipelagu. Jednom se obranili topovima a drugi put puškama, bradvama i sjekirama. Kad Antun bješe skupio haholjak svoj, vrati se u otačbinu. Sastao se u Cavtatu s dundom Lukom, koji je imao nešto svoga i kućicu i oženio se bio za Aniecu, o kojoj se kazalo da je prozvana *Pile*. Dundo nagovori Antuna da otvori prodaju mješovitu trgovine. Antun ga poslušā, te osim toga počē trgovati uljem i još koječēem i kupi ladu i mreže za ribanje, koje je bilo unosno, pa se pogodio s ribarima na dijele. Kad bješe prevalio četrdesetu godinu, oženi se za Maru konavoku, koja je bila namještena u jednoj prodaji. Mare bješe zgodna i lijepa a vrlo domaćica i umnažala je siromašno imanje svojom štednjom. Ali popala ih djeca; nego od osmero djece istom je troje ostalo u životu; između njih naš *Luko*.

(nastaviće se)

Pogreb prof. Zore.

Odavanje pošte pokojniku i žaljenja.

(Svršetak).

Resili su lijes pokojnikov vijenac koji je „Ljubljenomu Mužu“ poslala „Ucvijeljena žena“ i ovi drugi: „Nezaboravnom Čaći“ „Milica“ (kći), i „Marko“ (Marčić suprug joj) i „Luko“ (unuk, njihovo dijete); „Dobrome čaći“ „Tonko“ (sin pokojnikov) i „Danica“ (kći pok.); „Milome Čaći i djedu“ „Luko Ljubica i djeca“ (Bona); „Ljubljenome rođaku“ „Porodica Rocchi“; „Nezaboravnome rođaku“ „Antun i Đilda Drobac“.

Poslaše još vijence:

(Н. Височанства Књаж. Супр.) „*Мурко и Наџалија*“;

„*Доброме Директору и Другу*“ „*Колеге Цейшинске Гимназије*“;

„*Незаборавноме Управитељу*“ „*Цейшински гимназисту*“.

„*Из Zahvalnosti*“ (načelnik dubrovački zastupnik) „*Pero Čingrija Luku Zori*“; „*Prijatelju Luku Zori*“ „*Porodica prof. Vučetića*“ (Urednika „Srda“ i kolege pok.); „*Svome Negdašnjem Upravitelju*“ „*Preparandije u Arbanasima*“.

*

Vijence zamijeniše polaganjem iznosa u dobrotvorne svrhe: Nj. Eks. Ahmet Fevzi Paša, otomanski ministar pri knjaž. dvoru na Cetinju, bliža i dalja svojta pokojnikova: pl. Gospoda Ana Bosizio, rodod markizica Bona, pl. Gospoda Nike Paul rodod markizica Bona, porodica draguljara Balda Đivovića, porodica kap. Mata Marinovića, kr. belgij. konsula.

Gospode: Kate Filauss, Melanija Gergomila, Ane ud. Banac, Marija ud. Dequinti iz Dubrovnika; profesori: porodica univ. prof. P. Budmani, Dr. B. Bogišić, profesorski zbor gimn. u Dubrovniku, Miše Vacchetti i Spiro Tomanović sa Cetinja; iz učiteljskog staleža: upravnik Vice Adamović, k. š. nadz. Đuro Dević iz Dubrovnika, učiteljica Marija Grizić u Spljetu; iz kruga akademskih djaka: Frano Kulišić, Melko Stanković u Dubrovniku; iz činovničkog staleža: Gg. Đuro Vidak, (drž. odvjetnik u Dubrovniku), porodica sudbenog savjetnika Marka Inchiostri iz Šibenika, porodica Iva Matulića, Oskar Przić, Rafo Marić iz Dubrovnika; iz liječnikog staleža: porodica Dr. R. Mišetića, porodica Dr. P. Nikolorića, ljekarnik Uroš Marić iz Dubrovnika; iz trgovačkog i pomorskog staleža: dubrovačko parobrodarsko društvo „Ragusea“, braća Barać trgovci, Petar Perić kafanar u Dubrovniku, Mauro Kadijić iz Kotora.

Grobnica kćeri Bele IV. u Spljetu.

(iz doba mongolske najezde god. 1242.)

piše prof. A. Vučetić.

Kćeri kralja ugarskoga (i hrvatskoga) *Bele IV.* umriješe za mongolske najezde 1242. godine, koja strašno pohara Ugarsku i Slavoniju, Hrvatsku i Dalmaciju. Ovaj tužni slučaj domaće žalosti u kraljevskoj porodici treba stoga razjasniti opisom najezde.

Mongoli ili Tatari, narod žute pasmine, življahu do XIII. v. razdijeljeni na više plemena po visokim ravninama istočne Azije. Sva ta plemena sjedini u prvoj polovici XIII. vijeka moćni kan *Temudzin*, ili *Džingiskan*. On osvoji velik dio Kine i druge krajeve u Aziji, te provali u Evropu i potuče Ruse.

Za vlade sina mu njegov sinovac, *Batija*, krene sa po miliona Mongola put Evrope, navali na Rusku i osvoji mnoge ruske krajeve, koji su za dugo, sve do konca srednjeg vijeka, stenjali pod mongolskim jarmom. *Batija* upade zatim 1241. godine u Poljsku; odovle pošalje po odio svoje vojske u Njemačku i Češku, a sam s velikim dijelom Mongola krene na Ugarsku. U Ugarskoj na rijeci *Šajo* potuče ametom vojsku kralja *Bele IV.* i tu na bojnopolju ostade mrtvih preko 50 tisuća ugarskih i hrvatskih boraca. *Mongoli* zauzeše i poharaše Ugarsku i Slavoniju. *Bela IV.* ostane bez kuće i kućišta, te stade bježati glavom bez obzira, samo da nađe koje zaklonište od divljih Mongola.

*

Kad *Bela* dozna da oni plijene i pale sve što im bješe na putu, i kad uvidi da mu je i sama kraljevska porodica u opasnosti, riješi se da dade pokupiti sv. moći i blago iz ugarskih crkava, te dignuti i samo tijelo sv. *Stjepana*, apoštolskoga kralja ugarskoga, iz Stonog Biograda i odredi da njegova kraljev-

ska porodica pribjegne s ovim moćima i blagom na dalmatinsku obalu. Kraljevska je porodica sastojala onda iz ovih lica: Kraljica *Marija* je bila njegova žena; *Katarina* i *Margarita*, kraljevine, bile su mlade djevojke a *Stjepan*, sin kraljev, bio je dvogodišnje dijete. Kralj je bio naredio da njegova porodica pobjegne u Spljet i zato naredi Spljećanima da dadu utočište kraljici i djeci. S kraljicom se uputiše mnoge gospođe, plemkinje obudovljene, jer njihovi muževi bjehu pali u borbi s Mongolima na bojnom polju kod rijeke Šaja. Kraljevska porodica s pratnjom krene put Spljeta. Ali neki Spljećani, koji pripadahu stranci nezadovoljnih spljetskih građana, krenuše joj u susret i počеше je nagovarati da ne dođe u Spljet. No načelnik spljetski, *Garganus*, i spljetska vlastela više puta posjetiše kraljicu i živo je moljahu da dođe u Spljet. Zaludu joj odavahu veliku poštu, poklanjahu dragocjene darove i posjećahu je u njenom dvoru; ona se ne dade nagovoriti od načelnika, nego se zakloni u tvrđu Klis, koja je onda pripadala Templarcima, a nalazi se na klanecu, koji brani put iz Sinja u Spljet. Tu kraljica ostane sa svojom djecom i sa gospodama.

*

Bela IV. bješe prije pobjegao u Austriju, ali ga tu oplijeni austrijski vojvoda Fridrih II. Bojac, posljednji Babenbergovac. Zatim pobjegne u Zagreb, pa napokon dođe u Spljet. Praćaše ga odabrana kita velikaša. To bjehu: palatin *Arnold*, ban *Dionisij*, veliki zemaljski sudac *Ladislav*, državni blagajnik *Matija*, veliki konjušnik *Lorant* i drugi državni službenici sa svojim porodicama. Okrom toga pratili su ga: *Stjepan*, biskup Vački, *Stjepan*, biskup zagrebački, *Bartuo*, biskup pečujski, *Venedikat*, prepozit stonobiogradski i kraljevski kančijer i nekoliko drugih sveštenika.

Spljet primi kralja velikim poštovanjem očitujući mu svoju vjernost, te ga pomogne u svemu, što je bolje mogao.

Da bude sigurniji, Bela pođe u tvrđi Trogir, gdje bi u crkvi sv. Lovra ukopan njegov sinovac Vilim te godine 1242, pak pobjegne preko mora na ostrvce *Kraljevac*, koje po njemu dobi ovo svoje ime. To je ostrvce blizu mnogo većeg ostrva Čiova, koje je sada mostom spojeno sa gradom Trogirom. Kralj

napokon pobježe na ostrvo Rab (Arbe). Kad po uhodama Bela dozna da je minula pogibelj od Mongola, vrati se 1242. godine u Ugarsku prije same kraljice, koja ostade još na Klisu.

*

Ali opasnost od Mongola ne bješe minula bez drugog prolijevanja krvi. Kad Batija doču, da se Bela sakrio u Trogir, krene vojskom na grad. Ali *Stjepko Subić*, knez bribirski, branio je Trogir. Junački Trogirani ne htjedoše se predati Batiiji i njegovoj vojsci, ma i da im njihovi glasnici doviknu da mu se predadu. Kad Batija doču, da kralj nije u Trogiru, nego u Rabu, riješi se da krene i onamo. Ali hrvatsko brodogovlje porazi Mongole u morskoj bici pred ostrvom Rabom; zatim hrvatske čete potukoše Mongole i na kopnu u *Podgorju* pod Velebitom (Grobničko Polje) u krvavoj bici, koja bješe započela na morskoj obali. Borba bješe žestoka i kralj Bela IV. spasi glavu samo nečuvanim junaštvom svojih boraca. Najsmjelij bješe *Kres*, koji stade sjeći mačem Mongole ondje, gdje bješe najžešća bitka, stade gaziti nogama mrtve Mongole i bacati ih u more kao guske u ribnjak. U toliko Mongoli biše potučeni i kod Olomuca u Moravskoj. Batiiji okrom toga stigne vijest da je kan *Ogotaj*, sin i nasljednik Džingiskanov, umro. Stoga Batija pođe s vojskom u Rusku i tako se sva Evropa, okrom Rusije, oslobodi mongolske najezde.

*

Kraljica Marija, još iza povratka kraljeva u Ugarsku, ostade na Klisu sve do mjeseca septembra 1242. godine. Ali kraljevsku porodicu stigme sada teška nesreća u ovoj tvrđi; dvije kćeri kraljeve: Margarita i Katarina umriješe. Njihovi posmrtni ostanci odneseni su i pokopani časno u Spljetu i položeni u kamenu raku, koja bi postavljena poviše velikih vrata stane crkve sv. Dujma na ulazu.¹

Sarkofag od vapnenca, koji sadrži mrtve ostanke, ima ove mjere: duljinu od 3 ingl. stope i 8¹/₂ pal., širinu od 1 st. i 8 pal. a visinu od 1 st. i 2¹/₂ pal., kako tvrdi T. G. Jackson,

¹ Usp. *Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata*. A. XXIX. 1906.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

i nosi sprijeda u gotičkim slovima onoga doba ovaj natpis, koji popunjen na prvom i trećem retku, gdje su se slova izglodala, glasi :

† HEC - EST - SE(PV)LTVRA - FILIARVM DŌMI
 BELLE - REGIS - VNGARIE - M-C-C-XL-II- DIE
 XIII- MARTII- HVC- FVGIENS-(A-FA)CIE - TARTAROR

Ovo znači : Ovo je grob kćeri gospodina Bele, kralja ugarskog, 1242. dne 14. marta, ovdje bježeći ispred Tatara.

Malo poslije, istog vijeka, postavljena je ispred sarkofaga mramorna ploča sa drugim natpisom. To je možda tako naredio nadbiskup spljetski onog doba. Ova je ploča bila mnogo veća od malog sarkofaga tako, da je pokrivala ne samo natpis na sarkofagu, nego i njega samoga. Natpis je u stihovima leoninskim i glasi ovako :

„Chatarina inclyta et fulgens Margari
 „In hoc arcto tumulo jacent absque vi ta
 „Belle IIII Regis Hungaro — rum
 „Et Marie Lascari Regine Greco rum
 „Ab impiis Tartaris fuerunt fuga — te
 „Mortue in Clissio huc Spaletum transla te
 „Sub annis Domini mille ducent — tis
 „Quadraginta duo insuper prebens legen tis

To znači: Slavna Katarina i sjajna Margarita u ovoj tijesnoj raci leže bez života; kćeri Bele IV, kralja ugarskoga, i Marije Laskari, kraljice grčke, od nebožnih Tatara biše razagnane, preminule u Klisu, amo u Spljet prenesene. Godine 1242, nudajući odizgara od onoga koji čita.

*

Ploče i natpisa, koji Farlati navodi, a i *Lucio* (prvih 6 stihova), nestalo je ovako. Dokazano je ispravom od 1777. godine da su Mlečići svuda nastojali da dignu svaki spomenik, koji sjeća na ugarsko gospodstvo u Dalmaciji. Tako sedamnaestoga vijeka vladā mletačka naredi da se ukloni s poviše vrata ovaj spomenik. Hitrost navede kojeg otadžbenika da ukloni ploču, koja je sprijeda pokrivala sarkofag i da mješte nje stavi drugu s krilatim lavom, što je znamenje mletačkog gospodstva, a da ostavi na mjestu sarkofag. Hitrina ovog otadžbenika spasi raku. Kad je poslije, godine 1755., stona crkva

sv. Dujma pridružena Vatikanskoj bazilici, krilati je lav zamjenjen papinskim grbom s natpisom: Ecclesia Metropolitana Primatialis Sanctae Basilicae Vaticanae aggregata. MDCCLV. Prva se ploča sasvim izgubi.

Što se tiče pako sarkofaga, on je zanago bio ockvrnjen onom prigodom, kad se gradio divni zvonik stone crkve sv. Duja na svrhu XIII. i u prvoj polovici XIV. vijeka i kad se za spajanje zvonika sa crkvom zgradio zaravanjak (taraca), ispod kojega se nalazi sarkofag. Po svoj prilici sami radnici ockvrnuli su ovu grobnicu i odnijeli iz nutra dragocjene predmete, koji su možda u njoj bili. Tom prilikom ili pri kasnijim popravcima na zvoniku i na svodu zaravanjka, ili kasnije, zanago su u grobnicu bacili zemljetine i ruševine od građe i kosti kokošnjih i jagnjećih što su radnici jeli.

*

Godine 1884. s popravaka koji se čine oko zvonika, oko portala i u nutrini stone crkve, trebalo je dignuti s mjesta sarkofag, da ne bude oštećen a biće opet vraćen na svoje mjesto možda koncem 1907. godine, kad budu svršene sve radnje popravaka. To se učini pred jednim povjerenstvom, koje je sastojalo od različitih vlasti. Špljetski biskup, sada pokojni, Marko Kalodera, prof. Frano Bulić, upravitelj muzeja, i preduzetnik radnja, sada pokojni, majstor A. Perišić jednog jutra mjeseca maja 1884. podoše na lice mjesta, da se uvjere da je još sarkofag na starom mjestu i da ga sačuvaju. Nadoše pokriv odmaknut a unutra zemljetine i životinjskih kosti. Kad se zatvori i zapečati pokriv, raka bi prenesena od 12 gimnazijalaca s vrata u Krstionicu (negda Kapelu Dioklecijanove palače), da bude ispitana. Povjerenstvo gorenaznačeno, pozvato u tu svrhu, nađe što kazasmo prije. Kosti dviju kraljevni očišćene su od životinjskih kosti i ruševina. Više liječnika, pozvanih na razvid, priznadoše da su u raci mrtvi ostanci, ali ne čitavi, ženskoga spola u dobi od 6 do 8 i od 14 do 18 godina. Ovi mrtvi ostanci zatvoreni su u sandučić od ariža i zapečaćeni, a životinjske kosti u kutiju od jelovine. U osobitu limenu sklopnicu zatvoreni su izvorni zapisi o predmetu i sve postavljeno u sarkofag,

koji bi naolovljenjem pričvršten o pločnik u lijevom nuglu, kad se ulazi u Krstionici.

Budući pak nastala sumnja o autentičnosti dvaju kostura i natpisa, Akademija u Budimpešti, dvorski muzej u Beču i prijašnji upravitelj spljetskog muzeja, sad pokojni, Dr. Lanza zasvjedočiše da oni mrtvi ostanci nijesu nigda bili preneseni drugovdje i da su oni dviju kraljevni; a da ni raka ne bi nigda prenesena drugovdje.

Nesumnjivo je dakle da u onoj raci u Spljetu počivaju mrtvi ostanci Katarine i Margarite kćeri kralja ugarskoga Bele.

Море.

Ст. К. Павловић.

Колико ли пута посматрах те разно':

Зеленкастих, златних, модрих, сурих вала;

Некад пуно лађа, некад пусто, празно . . .

И размишљо дуго са влажних обала:

„Откуд ове воде?“ Шетајући једном

Спазих жену неку, горе, крај распећа,

Расплетених коса у нереду бедном,

Бледа, укочена стоји — као свећа.

Ето од тих суза, суза свију доба,

Још једнако живиш, поносито море!

У таласе твоје, у тај гроб до гроба,

Плач вечито тече низ камене боре.

1902 год.

Фра П. Балетин умјетник и занатлија самоук у Дубровнику XVIII. в.

Пише О. П.

Фра Паско Балетин, Петров, родио се око 1715. године у селу Стравчи у Конавлима. Зафратри се у Малој браћи по наговору честитог фра Франа из Попова, који је у Придворском манастиру (у Конавлима) становао, а као парох од Стравче бјеше много заслужан. Фра Паско у 21. години навуче на се фратарско одијело у чину простог *лајика*. Много оштроуман и окретан, штогод би запазио strojничког рада својим очима, све би послје дивно извео сам својом окретношћу. Био је много спреман и умјетан као градитељ, дрво-дјелац, ковач и кројач, те је познавао правила сваке радње, и све је тачно извађао, све сам, ма и да нигдје није учио правила дотичних заната. За чудо је свакому било, да је он као нај изврснији мајстор талио разне коvine и залијевао и градио добнике. Свакоме је манастиру даровао по један добник, не дрвених котача већ од мазиге (челичних), што је сам правилно урадио. Што више јавни дубровачки добник, који је прије својом зказаљком означивао по средовјечном обичају 24 сахата за цио дан, би знатно преуређен и поправљен, по фра Паску, те сведен на 12 сахата за по дана, како је сада; а то га је стало голема труда. И за ову заслугу дубровачки му Сенат за знак признања и харности и сам означи доживотну годишњу награду од 30 дуката. Фра Паско се пак допустом својих старјешина, побрине да се тим новцем набави и намјести испред великог олтара у Малој браћи она мраморна ограда, што је и данас сачувана. Радишан је увијек био, те је до дубоке старости управљао у манастиру домаћом радионицом свите (чохе) на опћу корист и задовољство. А уза све те послове тачно је опслуживао своје звање, бјеше послушан, чедан и сиромашан до саме смрти, која га затече у 77. години на 23 јуна 1792. у дубровачком манастиру, гдје остави дубоких трагова своје радиности и добротe.

Дубровачка република, да овјекувјечи његове заслуге, подигне му на звонику плочу с овим натписом:

A. D. MDCCLXXXI. OPVS. PASCHALIS. BALETIN. A CANALIBVS. O. M. S. FRANCI.

Што значи: Године господње 1781 Дјело Паска Балетина, из Конавала, мањег реда св. Франа.

Tristota obljetnica smrti Miha Pracata.

Naj veći dobrotvor Dubrovnika, **Miho Pracat**, rodom Lopudanin, čovjek iz puka, koji je stekao ogromno imanje samo svojim radom i sve to bogatstvo ostavio Dubrovniku u dobrotnorne svrhe, umrije na 20. jula g. 1607. i bi sahranjen u Klaustru Male braće ovdje u Dubrovniku. Oporuka (testament) ovoga znamenitoga dubrovačkog Kresa donijemo u „Srdu“ u narednom broju. Iz ovoga će se testamenta razjasniti također i nekoliko prilika i popuniti nekoliko praznina u dubrovačkoj povjesti onoga doba. Iz njega vidjeće se, gdje su mu bile velike nepokretnine, t. j. velika kuća kod sv. Vida u Dubrovniku, gdje je i umro, zatim nekoliko kuća na Prijekome, više kuća na Lopudu, kmetovi u Majkovima i u Mravincu itd. okrom gotova novca na ulagaonicama (monti) u Napulju, u Genovi, u Rimu, što je iznosilo dvjesta hiljada *dopija* (zlatnog novca) t. j. više miliona. U testamentu je naspomenut samo jedan brod. Dubrovačka gospoda, harna toliko zaslužnom radniku, podigoše mu 1638. g. u Dvoru spomenik, jedini kojim je republika ovjekuvječila ime građanina u starom Dubrovniku. Nasuprot *Nikolici Boni*, koji žrtvova svoj život u turskoj tamnici za Dubrovnik, i *Trojanu Laliću*, koji pomože Dubrovnik, kad XVIII. vijeka bješe velik glad, ne biše podignute nego samo spomen-ploče. Spomen ploču *Nikolici Buniću* svak vidi, kad uljeze u vrata općinskog doma. Ploča *Trajanu Laliću* malo je kome poznata, jer je postavljena u jednoj prizemnoj sobi Dvora, gdje je prije bio katastar. Ovom prigodom ćemo joj iznijeti natpis. On glasi :

D. O. M.
TRAJANO COMITI LALLICH
OB PATRIAM
SVO STUDIO SERVATAM
MONVMENTVM EX SENATVS DECRETO
ANNONAE PRAESIDES POSUERE
A. D. MDCCLXIV.

Dubrovčani, koji štuju stare uspomene i svoje zaslužne pretke, za stalno će pristojno proslaviti obljetnicu zaslužnog Lopudanina.

БИЉЕШКЕ. — ВИЉЕШКЕ

Књижевност и Умјетност. - Knjizev. i Umjet.

Stijero Kobasica: Finale. I ako je davno pečatana, ipak mi istom sada dođe do ruku ova knjižica. Čitao sam i ocjene na ovu knjigu — vrlo oštre, jer i ako to nije roman, nije pripovijetka, a ono može da bude jedna istinita i lijepa ispovijest, pa kad joj se oduzmu neke neumjesne komparacije, koje je pisac sebi čudno dopustio; pa kad se odstrane u početku neka šaljiva mjesta, koja se ne slažu sa karakterom cijele knjige — ostaje, kao što rekoh, jedna lijepa istinita ispovijest, koju nam priča jedna živa priroda inspirisana veličinom mora i južnim klimatom.

M.

Udružba finansijske straže u Spljetu kao izdateljica knjiga. Ova udružba postoji od nekoliko godina i svrha joj je osnivanje i množenje društvene knjižnice, novčano pomaganje članova i usmena i pismena pouka i umni razvoj članova. Ova udružba ima i svoju čitaonicu. Ali što je znamenito, izdala je do sada nekoliko knjiga koje mogu zanimati i šire krugove:

Priručnik propisa koji uregjuju carinski postupak prometa (cirkulacije) kao što i pobiranje potrošarine u Dalmaciji. Spljet. Splj. društvena tiskara 1906. Naklad» udružbe.

To je zbirka koja se odnosi na sve propise glede potrošarine u Dalmaciji. Jedina knjiga za tu struku. Sastavio je viši savjetnik. *Rikard vitez Tacconi.* Ova je knjiga korisna za trgovačke

komore, za pojedine trgovce a osobito za općinske organe, jer iznos pobiranja potrošarine ide većinom na korist općina. Knjiga stoji 6 K vezana a može se dobiti u napomenute udružbe.

Udružba izdava ove godine također i džepni kalendar. Dosada je izdala i drugih knjiga, a to su:

1. *Izvadak carinskih propisa za poučnè tečaje finansijske.* 1900.
2. *Zbirka glavnih poreznih propisa o sladoru, pivu, mineralnom ulju i rakiji.* 1901.
3. *Estratto delle leggi ed ordinanze sull'imposizione dell'acquitte.* 1903. (izvadak zakona i naredaba o porezu na rakiju).
4. *O uredovnom dopisivanju finansijske straže.* 1897.

Прото Љубомир Влацић. Збирка закона, наредба и ријешења црквене, грађанске и школске власти, које се тичу цркве, црквене администрације и школе у Далматинско-Истријској Епархији, ручна књига за парохијско свештенство. У Задру. Штамп. С. Арталe 1906. Састављење књиге било је повјерено проту Влацићу закључком епархијске свештеничке скупштине 20. фебруара 1902. Књига је састављена азбучким редом по материјама, по најновијим службеним изворима, законима, збиркама закона, наредба и ријешења. Све је наведено тачно или кратко, или у целини. Има и особит одио за школске ствари. Књига ће бити добра помагачица православним свештеницима за све после у звању, а писана је српски врло добрим језиком.

Наука. - Nauka.

Mudre izreke. 1. Ne baca se kamenje proti suhu dubu.

Persijska poslovice.

2. Pravica nek pobijedi, kad bi se i vas svijet srušio.

Latinska izreka.

3. Nek sv'jet pane a istina stane.

Iz Objavljenja.

Higijena.

Novo sredstvo za njegu zuba.
Dr. A. Deninger u Mainzu objelodanjuje u listu „Frankfurter Zeitung“ vrlo zanimiv članak o djelovanju fluora na zube i na kuljen. U izvratku navesti ćemo što on o tome kaže. Fluor je elemenat, koji je srodan hloru, bromu i jodu, a po najviše se veže s kalcijumom i pojavljuje se u rudama kao fluorni kalcium. Biljke ga primaju kroz žile, te on tako ulazi u voće, u gomoljike i zelje i kroz ove biljke u životinjsko tijelo. Dajbudi kosti a nadasve caklina zubova sadrže nekoliko fluora, što se može dogoditi i upravnim primanjem čestica zemlje i prašine, koje sadrže fluora. Podaci o sadržini fluora u čovječijim zubima kolebaju mnogo. Životinje, koje jedu mnogo žita i vodenih biljaka, gomolja ili ljušturnjaka, primaju veliku množinu anorganskih supstancija a s njima i fluor, i imaju vrlo tvrde zube, tako da se zubi nekih životinja izraduju vrlo teško. I svi sisavci imaju prilike da prime veliko mnoštvo fluora, neki jedući s travom i žilama pijesak i zemlju, tako da su im zubi tvrdi. Zvijeri jedu one životinje, koje se hrane biljkama i nalaze u njihovim kostima slogove fluora. Stoga se razumije, zašto životinje imaju dobre zube.

Kulturni čovjek ne grize više kosti i jede zelje i repu samo opratu i ima prigode, samo kad je dijete, da proždere

zemlje, ako pri šetnji izguli i ukrade seljaku koju repu. Ali seljak ima više prigode da proždere anorganskih supstancija i stoga su njegovi zubi dobri. Ali gdje u zemlji nema fluora, ne koristi ni jesti zemlje sa zeljem i tu su ljudima loši zubi.

Istina, ne može se tvrditi da razvitak zuba visi samo o fluoru: za to odlučuju i druge činjenice. Na priliku ima slabe zube ko jede samo vrlo raskuhanu hranu a zdravije ko jede tvrdo kruh. Tako isto ima slabe zube ko jede prevruću ili prestudenu hranu. Ali pored toga nestašica fluora u hrani prouzrokuje bolest zuba. Ali se je Dr. Deninger opitima uvjerio da uzimljući fluora utvrđuju se i poboljšavaju zubi. On pred 18 godina proždiraše svaki dan veliko mnoštvo fluornog kalcija, da vidi hoće li to škoditi ili koristiti a mogao se bojati da će se naj prije pojaviti zapala kuljena. Ali uzimljući fluora za cijelu godinu dana uvjerio se da to ne škodi ništa. Tada je on učinio iste opite i na drugim ljudima. Nadasve djeca mogoše dati naj bolje dokaze. Na staru čeljad nije se moglo računati, ali i s njima se postignuo dobar uspjeh. Zubi im postadoše tvrdi. Ali znamenitiji bjehu opiti s djecom. Više ženskih glava, dok su bile u drugom stanju, uzimahu svaki dan fluornog kalcija. Zubi djece rodene od ovih žena bjehu iznimno dobri, ali i matere ne izgubiše inače obični zub, nego sačuvaše zdrave zube. Ali i kod starije djece, što su uzimala fluora, bio je razvitak zuba dobar a kod neke i sjajan.

Uzimanje je fluornog kalcija (*fluorcalcium*) jednostavno i jevtino. Basta je da se fluornog kalcija istučena u sitnu prašinu uzme svaki dan svaki put s hranom nekoliko praška; za komotnija lica ima jedna lijekarnica u Mainzu

dozane vavoljčice (pilule). Izabrao se fluorkalcij, jer u ovoj fluornoj vezi fluor se naj češće pojavljuje u anorganskoj prirodi i jer *jedovac (spatum fluoricum)* svojom teškom rastopivosti garantuje da ne će doći odveć veliko mnoštvo u organizam.

Tako od mnogo godina mnogo lica, nadasve djeca, primaju fluorkalcij po liječničkom i zubarskom propisu naj boljim uspjehom za zube. A u nikoga koji ga je uzimao, nije se pojavila zapala kuljena, ma i da je bilo mnogo ljudi koji, su se prije, no što će početi uzimat fluorni kalcij, bili razboljeli od te bolesti.

Da učinimo postupak svega U našoj hrani ponaj više se ne nalazi dostatno fluora da se moćno razvije caklina i stoga se zubi razbole. Da zubi dobiju dostatnu hranu, treba uzimati fino istučena fluorkalcija ili jedovca. Kupi se zato u trgovini mirodija ili u kakvu drugu dućanu 100 grama sitno istučena jedovca (cijena od 5 do 15 novč.). Zato se uzimlje iz početka svaki dan, a nakon 14 dana samo svaka dva ili četiri dana, a poslije u još dulje razmake vremena, posve malo tog praška.

Културне Вијести. - Kulturne Vijesti.

Izumi.

— *Izum Dubrovčanina o upotrebljenju morske mase kao energične sile.* Poznata je sila morske vode. Koncem XVIII. vijeka u Kalabriji za velikih potresa nekoliko hiljada stradalaca, koji bjehu ostali bez kuće i kućišta, bjehu pribjegli k obali. Nenadna navała morske vode udari na obalu i proguta od jednom sve te hiljade ljudi svaljujući se jednako bijesno u svoje korito. More pokaže često ovu svoju strašnu silu na obalama Japana i po drugijem krajevima, gdje nenadno po-

bijesni, te proguta i razbije sve što nade na svom putu. Ova katastrofska sila ipak nije nego izvanredna i relativno veoma rijetka pojava.

Ali kad čeljade promisli na neizmjernost sveukupne morske mase, uvjeriće se da je njena snaga kolosalna. Prama ovoj sili ukupna energična snaga vode Njagarskih slapova u Sjevernoj Americi od 17 miliona konja nije nego igračka. Ko bi iznašao način da upotrebi dio snage ove kolosalne morske mase, postao bi čovjek veoma zaslužan za veliku industriju.

Posmatrajmo sada dva periodična morska krtanja, kad se velika morska masa za plime podiže a za oseke pada. Našemu prijatelju snjelo se jednom, da je našao način, kako će upotrebiti ovo periodično morsko kretanje. Kad se probudi, poče o tome misliti, učiti stvar dugo vremena i izračunavati različite učinke raznih morskih masa i dođe do toga da nade ključ za svoj izum.

Poznata je stvar da je na obalama atlantičkog mora plima mnogo visoka; na obalama Norveške n. pr. plimom naraste more za više metara a izvanredno do 8 i do 10 m; i na ingleškim obalama naraste također preko metra; na obalama Dalmacije samo od 20 do 50 cm a iznimno do 70 cm.

Pošto je morska masa ogromna, energična sila, koja bi se iz nje mogla crpsti, prevazilazila bi silu svakog do sada upotrebljenog sredstva, kao ugljena, vode, pare, gasa. Ovo je periodično kretanje mora u dvostruku pravcu, to jest dizanja plimom i padanja osekom; on tvrdi da je našao način da upotrebi jednu i drugu silu. Okrom toga ma i da se ova kretanja događaju izmjenično, svako samo kroz jedan odlomak dana, naš prijatelj

tvrdi da je našao način da upotrebi konstantno i bez prekida obe sile. Na obalama morskim, u velikim industrijalnim pristaništima mogli bi se podignuti veliki industrijalni zavodi u kojim bi se praktično upotrebila ova ogromna sila.

Naš je prijatelj samo teoretično poučio pitanje o primjenjivanju te morske sile. Ali za oživotvorenje svog projekta i izuma treba potpore da se može isključno odati ovom poslu. On je mladi lijekarnik kod pokrajinske bolnice u Spljetu, Ivo Bersa, koji se rodio u Dubrovniku 1869. godine. Ginnazijalnu nauku započeo je u Dubrovniku, gdje je svršio 4 razreda, zatim je nastavio ovu nauku u Zadru. Učio je farmaceutiku u Gradačkoj universitatu. *Vlada po našem mnijenju imala bi ga riješiti za stanovito vrijeme od službe pri bolnici i dati mu novčana sredstva da praktično pokuša svoj izum.*

Нове књиге.- Nove knjige.

Вардар. Календар за редовну годину 1907. Цепа 50 пара дин. Издање, „кола српских сестара“ у корист пострадалих Срба у Ст. Србији и Македонији. Београд. Држ. Штамп. 1906.

МИЛАН ПОПОВИЋ. Поучни чланци за народ. Чист приход у корист друштва „Просвјете“ Бања Лука. Штамп. С. Угреновића. 1906.

Др. Л. кн. ВОЈНОБИЋ. Дубровник. Једна историјска шетња са 55 слика. Београд. Ј. М. Павловић и ком. Штамп. Д. Димитријевића. 1907. 3. круне.

ЛЕНКА СТЕПАНОВИЋ. *Зимске руже.* (песме). Београд. Штамп. „Дос. Обрадовић.“ 1906.

ЈОВАН СКЕРЛИЋ. *Писци и књиге.* I. Београд. 1907.

J. vit. KULISIĆ. *Ženidba i udadba* u sjevernoj Dalmaciji. Preštampano iz „Dubrovnika“. Srp. Dubr. Štamp. Dr. Gracića i dr. 1906.

MARKO VRSALOVIĆ. Razgovori ribara Petra i Pavla za puk. Štampano na trošak č. k. pomorske vlade u Trstu. U Zadru. Nagr. Tisk. Vitaliani 1906. Cijena 1 K i 50 para.

SVETI DUJAM. Povjesno-arheološka rasprava. Napisao I. S. B. L. Spljet. 1906. Spl. Društ. Tiskara.

G. de BERSA. *Le Lucerne Fittili Romane Di Nona.* Spalato. Narodna Tiskara 1906.

BULLETTINO di Archeologia e storia Dalmata. *Fr. prof. Bulić* Anno XXIX. Spalato Nar. Tiskara 1906.

СЛАВЪНСКИ ГЛАСЪ. Издание на славанското благотворително дружество бѣ Българи. Год. IV. књ. V. 1906.

POESIA. Rassegna internazionale diretta da F. T. Marinetti. Milano 1906.

СРПСКИ СОКО, Лист за соколске ствари. Власник и уредник. Ник. Максимиовић. Одгов. Уредник Др. Лаза Поповић. Срп. Карловци. 1906. Бр. 1. — Отворићемо у Србу мјесто за Соколство на Славенском Југу и зато молимо Соколска Друштва српска, хрватска, словеначка и бугарска да нам шаљу занимиве новости из својих кругова.

Молимо сву Господу, која очекивају одговора од уредништва, да нас извине, јер је Уредник био дуго доба изван Дубровника.

Молимо сву Gospodu koja očekivaju odgovora od uredništva, da nas izvine, jer je Urednik bio dugo doba izvan Dubrovnika.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

III.

Опоруке или завјештаји Дубровчана.

(Наставак о Тестаменту мајке пјесника Гундулића.)

Она учини још два записа а то су : остави два дуката сусједи Габрели Божаници ; свим службеницама годишњицама остави по годишњи износ плате, то јест по три дуката. Из овога се разумије што су биле службениле годишњице и колико је износила годишња плата службеница. За извршиоце тестамена одреди своја два сина и зета Франа. Пошто је тестаменат био отворен већ 11 децембра 1627, очевидно је да је она тада била већ умрла, дакле по прилици једанаест мјесеца пошто је била учинила тестаменат.

6. И тестаменат Луке Видоева из Стона Малог од 21 априла 1637 врло је занимив. Стон је био пријашњих вјекова бискупија ; у њему и околици било је много цркава, било је брастава, полова и манастира. Из овог тестамена проистиче, да је била црква св. Власија, црква и самостан св. Николе Мале Браће у Стону Великоме, црква Навјешгења у Пољу В. Стона, св. Катарине, св. Михајла, св. Антуна опата у Стону маломе, св. Ивана у Ходињама, Госпе у Пољу и Госпе у Самирју. У тестаменту окром манастира Мале Браће напоменуте су думнице св. Кузме и Дамјана, думнице од Враћа и њихова опатица Маргарита, думнице од Михајла. Напоменуто је братство поповско у Великоме Стону и братство св. Луке и братство св. Сакраментa, оба у Маломе Стону.

Датација је тестамена састављена с почетка латински, а свршује талијански. Сам тестаменат је на почетку састављен талијански, ало након неколико редака писан је српски латиницом све до конца.

Лука Видоев у своме тестаменту оставља већину свог имања за душу и у друге побожне сврхе; тако 150 дуката зато да му се сваког мјесеца пјева велика миса и благослови гроб; једанпут за вазда 37 дуката и 20 динара ($37\frac{1}{2}$ ук.) за 300 миса по 5 динара сваку, да се реку на великоме олтару у св. Антуну у Маломе Стону; главницу од 15 дуката, да од ње се плати миса на годину у Великоме Стону на годишњицу његове смрти.

Затим остави по једну перперу (за десетине и првине) оним девет цркава горенапоменутијем и братству св. Луке; 30 мјера вапна цркви Навјештења у Пољу а од тих 3 братству св. Луке у Маломе Стону; 6 дуката Госпи од Самирја; три дуката думницама од Враћа, 5 перпера фратрима; думнилама приход од земље у Чесвиници.

Затим приход од двију његових кућа у Малом Стону у добротворне сврхе кроз руке опатице Маргарите. Остави записку од 10 дуката попу Ђуру Радову, а Витку бријачу и Андру Армираљу по 5 дуката.

Својти остави незнатне записке. Он је имао троје дјце од брата Ивана, то јест синовца Ђивана, који је имао малодобну кћер Аницу, синовкињу Катуну (удату за?) Ивана Томића и синовкињу Перу Маскову. Пери остави 3 дуката за прстен; Кати да се дава сваке године једна одјећа, једна кошуља и пар цреваља. Аници 15 дуката, прстен и велику скрињу, кад одрасте. Ако умре прије, да се од износа добави тамјањача (лађица за кадило) за братство св. Сакраманта.

У осталоме он постави за своје укупне наследице думне светог Кузме и Дамјана и Попа Ђура Радова а извршитељима опорукe Анднију Геталдиа, Николу Рањину и Ђура Радова а постави особите извршитеље за неке тачке.

У тестаменту напоменуто је кућиште Спалетино. Спалетин је надимак Кабога.

7. Посљедњи тестаменат XVII. вијека је год. 1664. некога Николе Савинова, по свој прилици из Мандалијене. Овај му тестаменат напише или дојави 12 фебруара 1664. парох од Мандаљене, Андрија Понтерићи, који године 1677 бјеше настањен у Дубровнику, како се види из моје ситнице „уморство Винченца лијекарника“ у Србу године 1905. Овај тестаменат напомиње сама добра дундова, а од тих опоручитељ оставља по десет дуката

Виценцу Малому, кћери Симовој, Станули, Вици, Вициној кћери, Вици Петровој, Станули Петровој, у све овој седморици 70 дуката. Овај тестаменат је приказан Јунију Миха Сорга, једноме од консула. Ова врста нункупативног тестамената у Аустрији не вриједи.

8. XVIII. вијека имамо тестаменат Оре пок. Шишка Гундулића. Она напише свој тестаменат дне 25 јула 1773 и то по прилици три године прије своје смрти, јер је он био отворен тек 27. априла 1776. Кад је писала тестаменат, бјеш посве здрава, али постарија, како сама каже. По обичају оставља за десетину и првине по перперу, једанпут за вазда, трима црквама т. ј. Госпи Великој, св. Власију и Госпи од Данача.

Оставља све своје биће сину Шишку; али одређује, да дум Нико Ферић, парох, који је буде тјешио при смрти, или који други, који се тада нађе при ње смртној постељи, изврши што му она наређује у затворену писму, које је приложено овому тестаменту. За епитропе одреди племиће Мата Франова Тудизиа и Лукшу Палова Гучетића. Писмо иза ње смрти би предато пароху Ферићу.

5.

Тестаменат Госпе Ђиве удове пок. Франа Ђивова Гондуле, мајке пјесника Гундулића.¹

Testamentum dominae Giuae relictae quondam ser Francisci Joannis de Gondola. MDCXXVII. Indictione decima, die uero XI mensis decembris. Ragusij. Hoc est testamentum quondam dominae Giuae relictae quondam ser Francisci de Gondola, repertum in publica Notaria ejusdem ciuitatis, ubi inter alia viventium testamenta ex consuetudine datum fuerat ad seruandum, modo uero per Dominos consules extractum, apertum, lectum, publicatum et ut infra admissum ad registrandum pro perpetua firmitate continetur in eo cui testamento erant adscripti Johannes de Benessa Judex et ser Christophorus Liliatus notarius testis. Cujus testamenti tenor talis est.

¹ Ову опоруку објелоганио је *Alfred Jensen* у дјелу: *Gundulić und sein Osman*. Göteborg. 1900. Штампана је на стр. 87 и ост. а ја оам му помогао да га препише, како он сам ту каже, Стога. пак јер је књига штампана као манускрипт, а тестаменат врло занимив за нас, приопћујем га овђе.

In Christi nomine Amen. Anno ab ejus salutifera natiuitate 1627. Indictione decima. Die uero VI. februarij in domo solitae habitationis infrascriptae Dominae testatriceis, sic dictante ipsa Domina Testatrice vernaculo sermone illyrico.

Ja Giua Frana Gundulichia cinim testamenat. Ostaugliam decime i primitie u suetu Gospoghiu ducat, u sueti Vlasi ducat, u Gospu od Danacsa ducat. Misse od Angela i od suetoga Gargura, koliko se mrem (sic!) sa jedno godisete samo, da mi se gouore misse male suaki dan, od koieh da mi gouori moi ispouiednik, koi se usbude nachi u to dobba, moi ispouiednik polouizu pod Kars u suetu Gospoghiu, a drugu polouizu pod Kars i na otar die se kopamo u Maloj Brachi, samo sa jedno godisete cinechi oui moi testamenat po milosti boxioi, sdraua od pameti i od suiesti moie salue da nemochna od xiuota moga, molechi gospodina Boga da bi mi dao milos sasiuaiuchi slaunu Dieuizu Mariu, imauxi na pameti, kako Isukars u Vangeliju gouori, ne snate ciassa ni ure; sato ostaugliam sa dobre suiesti moie u Malu Brachiu tri ducata na godisete u uieke, da mi se gouori jedna missa uelika o Suieh Suetieh, a druga ono godisete koie je pokoini moi Frano ukopan, uspomenuiuchi Oza i Mater gnegouu i Gospu i mene i gnega i xto auanza od recena tri ducata isuan misa uelizieh, da se gouori toliko missa na otar gdie se kopamo. Ostaugliam tri ducata na godisete u vieke u Predikature, da sse gouore duie misse ueliche, jedna o Suieh Suetieh pod Kars a druga na dan od spomene moga oza, matere i bratta prid otar od suetoga Jerolima gdie su ukopani, a seto jes auanzana, da se rece malieh missa na receni otar, die ssu ukopani, sa koieh sam darsciana uarh conscientie moje biusei mi pridoseo sue gnich imanije. Cinim moie sinoue herede od moga imania Giba i Mata conditionauaiuchi moi quarat seto godi sam uoglna, ako se oba oscene, i usimaiu dieze, da je gnima i gnih diezzi toliko sinu koliko kehierri; tolli nebi imao jedan diezze, da ie obiema sa xiuota i da od umire (sic!) oni koi neima diezze, onomu koi usima diezze i da ne mosce niedan prodat ni darovat, neg da ie onomu koi ima dieze, kako sam rekla, da im da gospodin Bog da u miru xiuu i da dieze imaiu i da im se kuchia usduigne, toli ne bi imao dieze ni iedan ni drughi (seto ne dao Bog), ter bi sse

oxenili i useli parchie u gottouu, uixe duscie gnih staugliam, da mogu ludo spengiat parchie i ako bi gnih dio dosta bio, sa uliesti u parchiu seto gottouo usmu da ne mogu moi quarat occupat. Akoli ne bi dosta bio gnih dijo, da mogu u moj quarat uliesti u ugnullo, ma ne u duplo nikako. I ako ne bi oni diezze imalli, da je tada moi quarat po gnih smarti Mariji mojoj keheri i gnee diezzi i da je ona uoglna dat toliko keheri koliko sinu (a da Bog da ie moiem sinouim i gnih diezzi) ne biusei oni dobili, ako im ne bi trebouallo, alli diezze neimalli, mollim i gnih ostaugliam uisce dusee, da i ono ostauue Mariji i Marinoi diezzi; ostaugliam Marij biser, kojoj sam dala u xiuot sa gliubau, da ioi ga ne mogu skogiati, i ostaugliam ioi iose petnes dukata sa gliubau, a drughe petnes dukata ostaugliam momu imenu, Giu ignje keherri a moiio unuzzi, u sue tridesti dukata iednom samo sa gliubauu, da te tridesti dukata moi heredi dadu segnich commoditati. Ostaugliam sa gliubau moiem sinouem Giuu i Matu po trista dukata suakomu, u sue seesat dukata od moga quarta, da mogu od gnich uciniti gnich vogliu libero, i da seto gorii recena condition staugliena uarehu moga quarta bude se smagnkati, koliko im postaui recene seesat dukata gorii ostaugliene od recenoga moga quarta. Ostaugliam uisce dusee moiem sinouem da imaiu platiti moje dughe seto naghju na fogliu kgnigga mimo seeset dukata malo uechie u dua godiseta, ako ia nebih sa sciuota platila. Ostaugliam uisce duscie istiem moiem sinouom da rasdiele za Boga duas dukata, koje je meni pokoina majka ostauila, ako ih ja ne bi u xiuot rasdielila. Ostaugliam Gabralli Boschignizzi moiio susjedi, dua dukata sa gliubav i triema manastierom po dua ducat suakomu sa jednu uota, to jes u sueti Mihaio, u sueti Marak, i u sueti Tomu. Ostaugliam godisenizami platu, koje su sada u mene i koje mogu biti unaprieda, gnih platu, to jes po tri dukata na godisete, i akol jh duh sueti nadahne, prie sa uisce neg li sa magne. Iosete ostaugliam jedan dukat na godisete u vieke, da sse gouori toliko malich missa pod Kars u Suetu Gospoghju u Dubrovniku sa moiou mater, oza, bratta i sa mene i pokoinoga gospara Frana moga i to po ruche koga ie gnim drago popa i da mogu suarchi, kako boglie usmoghu, receni dukat i druge sees dukata, koie sam gori ostauila tri u Malu Bratiu a tri u

predikature, sa misse gori recene dichiarausci da receni postouani ozi od predicatura i od male bratie usbudu nauiesctiuati i na snanie dauati moiem heredom i successurom u vieke, da gouore se (. . . .) toiiko missa, koliko sam gori rechla, i da se recene misse ne mogu smagnkati, ni na magnie douesti po niedan put na nacin i da recene moi heredi i successuri mogu suarehi recene sees dukata illi platiusei receniem ozzem toliko cauedala na razlog koliko tada censi usidu illi da im dadu kuchizu nasciu us Rudanovu ulizu uixe Priekoga, koja plachia sees ducata na godisete, i to u vogliu recenih moieh hereda i successura. Epitrope od ouoga moga testamenta ostantgliam Frana moga setta i Giua i Matta moie sinovei Laus Deo.

Hoc autem testamentum nullo testimonio rumipi possit.

Транскрипција и пријевод.

(Пријевод :) Завјештај госпође Ђиве удове покојнога господара Франа Ђивова Гундулића. MDCXXVII. Десета индикција, дне једанаестога децембра у Дубровнику. Ово је тестаменат пок, госпође Ђиве удове пок. господара Франа Гундулића, нађен у јавној Нотарији истог града, гпје између осталих тестамената живих лица бјеше дан по навади да се храни, сада пако извађен од господе консула, отворен, прочитан, прогласен и као ниже при-мљен, да буде регистрован за вјечну ваљаност онога што се у њему садржи. На овај тестаменат забиљезени су госпар Ђиво Бенеса судач и госпар Крсто Лилиатис биљезник, као свједоци. Којега је тестамената садржај ово :

У Исусово име. Амин. Године од његова спасоносна рођења 1627. Десета индикција. Дне VI. фебруара у кући обичног ставовања ниже записане госпе опоручитељице, кажући овако у перо сама госпа опоручитељица домаћим илирским (т. ј. српским) језиком.

(Транс.) Ја Џива Франа Гундулића чиним тестаменат. Остављам дечиме¹ и примиције² у свету Госпођу дукат, у свети Власи дукат, у Госпу од Данача дукат. Мисе од Анђела и од светога Гргура, колико се мрем (сик!) за једно годиште само, да ми се говоре мисе мале сваки дан, од којијех да ми говори мој исповједник, који се узбуде наћи у то доба мој исповједник, половицу под крс(т) у свету Госпођу, а другу половицу под Крс(т) и на отар гдје

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

се копамо у Малој Браћи, само за једно годиште чинећи ови мој тестаменат по милости божијој, здрава од памети и од свијести моје, салве³ да немоћна од живота мога молећи господина Бога да би ми дао милос(т) сазивајући славну дјевицу Марију, имавши на памети, како Исукрст у Ванђељу говори, не знате часа ни уре; зато остављам за добре свијести моје у Малу Браћу три дуката на годиште у вијеке, да ми се говори једна миса велика о Свијех Светијех, а друга оно годиште, које је покојни мој Франо укопан, успоменујући оца и матер његову и госпу и мене и њега и што аванца⁴ од речена три дуката изван миса велицијех, да се говори толико миса на отар, гдје се копамо. Остављам три дуката на годиште у вијеке у Предикатуре⁵, да се говоре двије мисе велике, једна о Свијех Светијех под Крс(т), а друга на дан од спомене мога оца, матере и брата прид отар од светога Јеролима, гдје су укопани, а што јес(т) аванцана, да се рече малијех миса на речени отар (г)дје су укопани, са којијех сам држана врх коншенције⁶ моје биуши⁷ ми придошло све њих имање. Чиним моје синове хереди⁸ од мога имања Ђива и Мата кондиционавајући⁹ мој кварат¹⁰, што годи сам вољна, ако се оба ожене, и узимају дјеце, и да не може ниједан продат ни дароват, нег да је оному који има дјеце, како сам рекла, да им да господин Бог да у миру живу и да дјеце имају и да им се кућа уздвигне, толи не би имао дјеце ни један ни други (што не дао Бог), тер би се оженили и узели прђије у готову, више душе њих, ставлам да могу лудо спенћат¹¹ прђије и ако би њих био доста био, за уљести у прђију што готово њему! да не могу мој кварат окупат¹². Ако ли не би доста био њих дио, да могу у мој кварат уљести у уњуло¹³ ма не у дупло¹⁴ никако. И ако не би они дјеце имали, да је тада мој кварат по њих смрти Марији мојој кћери и ње дјечи и да је она вољна дат толико кћери колико сину (а да Бог да да је мојијем синовим и њих дјечи) не биуши¹⁵ они добили, ако им не би требовало, али дјеце не имали, молим и њих, остављам више душе, да и они оставе Марији и Мариној дјечи, остављам Марији бисер, којој сам дала у живот за љубав, да јој га не могу скоћати, и остављам јој још петнес(т) дуката за љубав, а друге петнес(т) дуката остављам мому имену, Ђиви ње кћери, а мојој унуци, у све тридести дуката једном само за љубав, да те тридести дуката моји хереди даду с њих комодитати¹⁶. Оставлам

за љубав мојем синовем Ђиву и Мату по триста дуката свакому, у све шесат¹⁷ дуката од мога кварта, да могу од њих учинити њих вољу либеро¹⁸, и да што гори речена кондицион¹⁹ стављена врху мога кварта буде се смањкати, колико им постави речене шесат дуката гори остављене од реченога мога кварта. Остављам више душе мојем синовим, да имају платити моје дуге што нађу на фољу²⁰ књига мимо шесет дуката мало веће у два годишта, ако ја не бих за живота платила. Остављам више душе истијем мојем синовом, да раздијеле за Бога двас дуката, које је мени покојна мајка оставила, ако их ја неби у живот раздијелила. Остављам Габрели Божиници, мојој сусједи, два дуката за љубав и тријема манастијером по два дукат свакому за једну воту²¹, то јес(т) у свети Михајло, у свети Марак и у свети Тому. Остављам годишњицама плату, које су сада у мене и које могу бити унаприједа, њих плату, то јес(т) по три дуката на годиште, и ако ли их дух свети надахне, прије за више, нег ли за мање. Јоште остављам један дукат на годиште у вијеке, да се говори толико малих миса под Крс(т) у Свету Госпођу у Дубровнику за моју мзтер, оца брата и за мене и покојнога госпара Франа мога и то по руке која је њим драго попа и да могу сврћи како боље узмогу речени дукат и друге шес(т) дуката, које сам гори оставила три у Малу братију а три у Предикатуре, за мисе гори речене дикираући²² да речени поштовани оци од предикатура и од Мале братије узбуду навјештивати и на знање давати мојем хередом и сучесором²³ у вијеке, да говоре се толико миса, колико сам гори рекла и да се речене мисе не могу смањкати, ни на мање довести по ниједан пут на(ни) начин и да речени моји хереди и сучесури могу сврћи речене шес(т) дуката или плативши реченијем оцем толико каведала²⁴ на разлог колико тога ченси²⁵ узиду или да им даду кућицу нашу уз Рубанову улицу више Пријекога, која плаћа шес(т) дуката на годиште, и то у вољу речених мојијех хереда и сучесура. Епитропа од овога мога тестаментa остављам Франа мога зета и Ђива и Мата моје синове. (пријевод :) Богу хвала.

Овај пак тестамент не смије се разбит никаквим свједочанством.

¹ Десетине; ² новине, првине; ³ оком; ⁴ остане; ⁵ Доминиковце; ⁶ душевност, савјест; ⁷ будући, бивши; ⁸ баштиницима; ⁹ ставити под увјет; ¹⁰ четвртину; ¹¹ потрошит! ¹² заузети, запрсмут; ¹³ једноставно, једноструко; ¹⁴ двоструко; ¹⁵ бивши, будући; ¹⁶ по тенану, како узмогу; ¹⁷ шест стотина; ¹⁸ слободно; ¹⁹ увјет; ²⁰ на листу; ²¹ пут; ²² насљедници, ²³ капитала, главнице; ²⁴ Пчитујући; ²⁵ камате.